

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

Informovanost obyvatel Jihočeského kraje o ochraně spotřebitele s ohledem na potravinovou bezpečnost

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Alena Vlášková

Studijní program: Veřejné zdravotnictví

Studijní obor: Odborný pracovník v ochraně veřejného zdraví

Vedoucí práce: MUDr. Ing. Markéta Kastnerová, Ph.D.

Datum odevzdání práce: 14.08.2013

Informovanost obyvatel Jihočeského kraje o ochraně spotřebitele s ohledem na potravinovou bezpečnost

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce si klade za cíl analyzovat fenomén ochrany spotřebitele v souvislosti s bezpečností potravin. Toto téma jsem si vybrala kvůli jeho vysoké aktuálnosti, o níž svědčí i množící se mediální kauzy. Díky tomu, že média (za účelem co nejvíce zaujmout a šokovat) často šíří ne zcela přesné a úplné informace, je český spotřebitel často zmaten a může tedy snadněji propadnout panice. Na druhou stranu neustálé probírání těchto informací vede k tomu, že česká veřejnost se stává sebevědomější a nebojí se svých práv domáhat, což bylo ještě před časem velmi nezvyklé. Tato diplomová práce má proto ambice zvýšit povědomí o oblasti potravinové bezpečnosti a ochraně spotřebitelských práv jako takových.

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. V rámci teoretické části jsem se snažila čtenáře nejprve seznámit se základními pojmy a následně shrnout dosavadní vývoj v oblasti ochrany spotřebitelů se zřetelem na potravinovou legislativu, přičemž do textu práce byla účelově zařazena i kapitola o situaci v USA. Díky tomu má čtenář možnost srovnání. Tato část se opírá o nejnovější poznatky v oblasti potravinové bezpečnosti a s tím související legislativy.

V praktické části jsem si pak vytyčila čtyři základní hypotézy, jejichž pravdivost jsem následně ověřovala kvantitativní metodou, konkrétně prostřednictvím anonymního dotazníkového šetření prováděného ve čtyřech městech na území Jihočeského kraje – v Písku, Strakonících, Táboře a Českých Budějovicích. Celkově jsem měla připraveno 200 dotazníků – každý o 20 otázkách, přičemž jejich návratnost je vyjádřena číslem 183 (tj. 91,5 %). Otázky v dotaznících byly konstruovány tak, aby respondenti mohli vyjádřit svůj názor a prezentovat znalosti dané problematiky. Respondenti byli vybíráni náhodně.

Po vyhodnocení odevzdaných dotazníků, které bylo uskutečněno pomocí grafů počítačového programu Microsoft Excel, jsem ověřovala pravdivost stanovených hypotéz, a to za využití funkce chí-test:

1. Respondenti nejsou spokojeni se stávající situací v rámci ochrany spotřebitele.
2. Respondenti jsou přesvědčeni o bezpečnosti českých potravin.
3. Respondenti si myslí, že po vstupu ČR do EU došlo ke zhoršení potravinové bezpečnosti.
4. Respondenti se domnívají, že dovážené potraviny mohou ohrozit jejich zdraví.

Výsledkem bylo přijetí hypotéz č. 1 a 2, naopak hypotézy č. 3 a 4 byly zamítnuty. Respondenti tedy nejsou spokojeni se stávající situací, která panuje v oblasti ochrany spotřebitelů. Zároveň ovšem projeví důvěru v české potravinářské výrobky. Co se týče obrazu EU, neměl český vstup do této organizace negativní vliv na tuzemskou bezpečnost potravin. Dále se ukázalo, že jihočeští obyvatelé věří, že importované výrobky nemají potenciál ohrozit jejich zdraví.

Při vyhodnocování výsledků jsem narazila na celou řadu zajímavých faktů. V první řadě na 80 % dotázaných je přesvědčeno, že ČR své spotřebitele chrání zcela nedostatečně. Tuto skutečnost lze přičíst sérii potravinových kauz, jež doslova zahýbaly veřejným míněním. Nicméně ČR jakožto plnohodnotný člen EU nemůže podnikat jednostranné akce, jež by ohrozily integritu jednotného evropského trhu. Vždy je třeba postupovat v souladu se základními pravidly evropského integračního projektu. Na druhou stranu je dobře, pokud média o těchto záležitostech informují, jelikož informovaný spotřebitel = obezřetný spotřebitel. V souvislosti s tím lidé začali více sledovat, co kupují, potažmo co konzumují. To koneckonců dokazuje i vyhodnocení otázky č. 8, kdy celých 78 % dotázaných deklarovalo, že sledují kvalitu potravin. Dobrým signálem byly i odpovědi na dotaz, podle čeho lze poznat kvalitní potraviny. Většina respondentů se přiklonila ke složení či zemi původu. Překvapujícím faktem jsou zejména hlasy pro kolonku „složení“, jelikož se jedná o kategorii, která ještě před několika lety zajímala jen málokoho. Nyní se ukazuje, že pod tíhou skandálů si i český spotřebitel začíná uvědomovat potřebu důkladného prostudování obsažených složek.

Z výsledků výzkumu je proto jasné, že toto téma je v současné době vysoce aktuálním a čeští spotřebitelé mají zájem o informace týkající se bezpečnosti potravin. Nejsou tedy jen „slepým stádem“ zajímajícím se jen o co nejnižší cenu“, jak bývají někdy v médiích označováni. Celkově lze tedy říci, že informovanost spotřebitelů

vykazuje v rámci Jihočeského kraje velmi solidních hodnot, přesto je zde samozřejmě stále ještě prostor pro zlepšení. Je proto nutné i nadále posilovat povědomí spotřebitelů o jejich právech a neustávat v informačních kampaních ve prospěch kvalitních regionálních potravin.

Tato práce může být využita pro potřeby hlubší osvěty spotřebitelů v rámci nastolené celospolečenské diskuze.

The Knowledge of the Population in South Bohemia about Consumer's Protection with Respect to the Food Safety

Abstract

The main objective of this thesis is to analyse a phenomenon of consumer's protection with respect to the food safety. I have chosen mentioned issue due to its high topicality which could be proved by several medial cases. Due to the fact that media spreads not only entirely correct and complete information (in order to attract public attention and shock), Czech consumer could be confused very often and then he could easily panic. On the other hand, the constant public discussions of this issue lead to the fact that Czech consumers are becoming to be more self-confident and not afraid to assert their rights although this approach had been unusual recently. This thesis has ambitions to improve awareness of consumer's protection as well as the food safety.

The thesis is divided into 2 parts – theoretical a practical. The main aim of theoretical part is to introduce the basic concepts and summarize actual development in the area of consumer's protection with regard to the food law. The theoretical part also contains chapter describing the situation in the USA so the reader has an opportunity of comparison. I have used the latest available knowledge concerning the food safety and consumer's protection.

For practical part of this thesis, I have formulated 4 basic hypotheses whose validity have been subsequently verifying through quantitative method, namely by an anonymous questionnaire survey performed in four cities situated in South Bohemia – in Písek, Strakonice, Tábor and České Budějovice. In sum, I have prepared 200 copies of questionnaires, each of them contains 20 questions. The quantity of returned and filled questionnaires is represented by 183 copies (i.e. 91,5 %). Questionnaires have been designed in such manner so that the respondent would be able to express their opinion and present their knowledge of this issue. The respondents were selected at random.

After evaluation process of returned questionnaires, which have been done by diagrams generated in Microsoft Excel, I have verified the validity of stated hypotheses through chi-test operation:

1. The respondents are not satisfied with current situation in the area of consumer's protection.
2. The respondents are convinced of the safety of Czech food
3. The respondents think that the food safety has been worsening after the entrance of Czech Republic to the EU.
4. The respondents believe that imported food can threaten their health.

My research has confirmed hypotheses nr. 1 and 2. On the other side, hypotheses nr. 3 and 4 have been rejected. It has been proved that respondents are not satisfied with current situation in the area of consumer's protection. At the same time, they expressed confidence in Czech food. Regarding the image of the EU, respondents confirmed that the food safety has not been worsening after the entrance of the Czech Republic to the EU. Lately, it has been proved that consumers in South Bohemia believe that imported products can not threaten their health.

During evaluation process I found out several interesting facts. Firstly, 80 % of the respondents believe that customers in Czech Republic are not protected sufficiently. This conclusion is resulting from the series of "food scandals" which have considerably influenced public opinion. However, Czech Republic as a full member of the EU has no right to take any unilateral action that would threaten the integrity of the single European market. It is necessary to comply with the basic rules of the European integration project, anytime. On the other hand, the fact that media are informing about such issues sounds very good because informed customer = circumspect customer. Thanks to this development, people are choosing food more carefully and taking care what to eat. This could be proved also by results of the question Nr. 8 – 78 % of the respondents have declared that they are interested in food quality. A very good signal is represented also by answers to the question "How do you recognize quality food?" The most of the respondents have marked the items "ingredients" or "country of origin". The votes for item "ingredients" can be consider as a very surprising result because only

few people had been interested in this category several years ago. The situation clearly shows that due to the food scandals, Czech consumer is becoming to be more aware and actually the read composition of food very carefully.

The results of my research clearly show that the subject of my thesis is highly topical and Czech consumers are interested in information regarding food safety. They are not “blind herd with an interest just in the lowest possible prices”, anymore, as they are sometimes labelled by media. Generally, it could be stated that the knowledge of the population in South Bohemia is quite good; nevertheless there is still some space for improvement. Therefore it is necessary to improve customer’s awareness of their rights continuously and not to stop information campaigns in favour of quality regional food.

This thesis may be further used for educational purposes regarding customer deeper awareness within a public discussion about this issue.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci „*Informovanost obyvatel Jihočeského kraje o ochraně spotřebitele s ohledem na potravinovou bezpečnost*“ vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 15.07.2013

.....

Alena Vlášková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní MUDr. Ing. Markétě Kastnerové, Ph.D. za odborné vedení práce, metodologické rady a cenné připomínky. Dále bych chtěla vyjádřit velký dík i paní Mgr. Olze Dvořáčkové z Katedry laboratorních metod a informačních systémů ZSF JČU za odborné rady a pomoc při statistickém vyhodnocování praktické části práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	11
Úvod	12
I. Současný stav:	14
1 Vymezení základních pojmů	14
1.1 Pojem spotřebitel	14
1.2 Pojem bezpečnost potravin	15
2 Ochrana spotřebitele před vstupem ČR do EU	16
2.1 Ochrana spotřebitele do roku 1989	16
2.2 Ochrana spotřebitele po roce 1989	20
3 Ochrana českého spotřebitele po vstupu ČR do EU	25
3.1 Geneze ochrany spotřebitele v EU	25
3.2 Ochrana spotřebitele po vstupu ČR do EU	30
3.2.1 Požadavky na potraviny uváděné do oběhu	35
4 Zhodnocení úrovně ochrany spotřebitelů v rámci EU a USA	39
II. Cíl práce a hypotézy	45
III. Metodika	46
IV. Výsledky	48
a) Výsledky anonymního dotazníkového šetření	48
b) Statistické vyhodnocení hypotéz	68
V. Diskuze	72
VI. Závěr	76
VII. Použité zdroje	78
VIII. Klíčová slova	84
IX. Přílohy	85

Seznam použitých zkratk

- ČOI – Česká obchodní inspekce
- ČPI – Česká potravinářská inspekce
- ČSSR – Československá socialistická republika
- ČSR – Československá republika
- ČR – Česká republika
- EFSA – Evropský úřad pro bezpečnost potravin
- EHS – Evropské hospodářské společenství
- EK – Evropská komise
- EP – Evropský parlament
- ES – Evropská společenství
- EU – Evropská unie
- FAO – Organizace pro výživu a zemědělství
- HACCP – systém kritických bodů
- CHOP – chráněné označení původu
- CHOZ – chráněné zeměpisné označení
- OSN – Organizace spojených národů
- RASFF – Systém rychlého varování pro potraviny a krmiva
- WHO – Světová zdravotnická organizace

Úvod

Problematika ochrany spotřebitele je v současné době velmi sledovanou oblastí. Je tomu tak zejména kvůli množícím se kauzám závadných či dokonce nebezpečných potravin, o nichž média v poslední době informovala. V souvislosti se vstupem do EU a liberalizací jednotného trhu byla zrušena většina norem, jež členské státy v minulosti využívaly. Tento vývoj se přirozeně nevyhnul ani České republice. Prvotní nadšení a odsouzení norem jakožto pohrobků socialistické doby však vzápětí vystřídalo rozčarování. Spotřebitelé začali stále častěji upozorňovat na zhoršující se kvalitu potravin, a to jak těch domácích, tak i dovážených. Zároveň ovšem očekávali konstantně nízké ceny kvalitních potravinářských produktů. Jelikož se později ukázalo, že cena hraje pro velkou skupinu spotřebitelů i nadále prioritní roli, řetězce vyvinuly a dosud vyvíjejí značný tlak na cenovou hladinu. Důsledkem je tak nárůst objemu levných potravin nevalné kvality a výživové hodnoty.

V dřívější době rovněž nebývalo zvykem, že by čeští spotřebitelé věnovali patřičnou pozornost etiketám jednotlivých potravin. Přitom právě obal potravin poskytuje, či by poskytovat měl, komplexní informace o daném produktu. S rostoucím počtem kauz týkajících se nevyhovujících potravin začaly vznikat nejrůznější portály zaštiťované jak státními institucemi, tak i soukromými sdruženími. Ty se snaží především zlepšit povědomí spotřebitelů o bezpečnosti produktů a zároveň upozorňují, čeho všeho by si lidé měli při nákupu všimnout. Důsledkem těchto iniciativ je především nastolení širší celospolečenské diskuze na téma ochrana spotřebitelů a bezpečnost výrobků. Vzhledem k vysoké aktuálnosti a polaritě názorů jsem tuto problematiku vybrala jako téma své diplomové práce.

Předkládaná diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. V teoretickém oddíle, který je zpracován na základě nejaktuálnějších dostupných zdrojů, si nejprve vymezíme základní pojmy, z nichž pak budeme vycházet. Rovněž se zaměříme na specifika ochrany českých spotřebitelů před vstupem ČR do EU. V rámci této kapitoly tvoří hlavní předěl rok 1989, který odděluje socialistickou minulost a demokratickou současnost. Na to naváže část věnovaná problematice ochrany

spotřebitele po rozšíření EU o východoevropské státy. Pro komplexní pohled na celé téma jsem do práce zařadila i komparativní kapitulu pojednávající o úrovni ochrany spotřebitele v rámci EU a USA.

Praktická část této diplomové práce si klade za cíl analyzovat míru informovanosti obyvatel Jihočeského kraje o ochraně spotřebitele s ohledem na potravinovou bezpečnost. Analýza bude provedena na základě dotazníkové metody a její zpracování se uskuteční prostřednictvím statistických nástrojů.

I. Současný stav:

1 Vymezení základních pojmů

1.1 Pojem spotřebitel

V rámci českého právního řádu lze dohledat hned několik definic vymezujících pojem spotřebitel. Nutno ovšem podotknout, že jednotlivé definice se od sebe odlišují na základě negativního či naopak pozitivního vymezení. Co se týče jednoho ze základních dokumentů – Občanského zákoníku – je v tomto případě užito negativního způsobu, tj. jde o vymezení činností, které taková osoba neuskutečňuje. Občanský zákoník tudíž chápe spotřebitele jako „*fyzickou osobu, která **nejedná** v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání.*“¹ Na tomto místě je vhodné upozornit na jeden velmi důležitý fakt. Vzhledem k významu Občanského zákoníku se v něm obsažené definice, včetně vymezení pojmu spotřebitel, používají i pro účely jiných právních aktů, jež s daným pojmem sice pracují, nicméně příslušnou definici neobsahují.

Naprosto totožně vymezuje spotřebitele i Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů. Zde je ale důležité zdůraznit, že před jeho novelizací proběhnuvší v roce 2010 prostřednictvím Zákona č. 155/2010 Sb., byla definice spotřebitele vymezena pozitivně. Spotřebitelem byla původně chápána „*fyzická nebo právnická osoba, která nakupuje výrobky nebo užívá služby za jiným účelem než pro vlastní podnikání s těmito výrobky nebo službami.*“² Docházelo tak k poněkud paradoxní situaci, kdy se zásadně odlišovaly definice ve dvou základních a velmi důležitých dokumentech. Novelizace nakonec tento nesoulad odstranila a dnes je tedy obecně využíváno negativní vymezení tohoto pojmu jakožto přesnější varianta. Na

¹ § 52 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

² § 2 odst. 1 písm. a) zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

tomto místě je ještě nutné upozornit, že novelizace rovněž odstranila možnost považovat za spotřebitele i právnickou osobu.

1.2 Pojem bezpečnost potravin

Pojem bezpečnost potravin se v současné době stal velmi frekventovaným heslem skloňovaným doslova „na všech frontách“. Zjednodušeně řešeno, bezpečná potravina musí splňovat hygienickou a zdravotní nezávadnost. To podle definice Světové zdravotnické organizace znamená, že *„daná potravina nesmí jakkoli ohrozit zdraví spotřebitele, pokud je konzumována v souladu s návodem uvedeným na etiketě či dle obecných zvyklostí.“*³ V tomto ohledu je základní tuzemskou legislativou, z níž musíme při našem výzkumu vycházet, Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích, ve znění pozdějších předpisů.⁴

³ WHO Global Strategy for Food Safety – Safer Food for better Health [on-line] 2002 [cit. 2013-1-11]. Dostupné z <http://www.who.int/foodsafety/publications/general/en/strategy_en.pdf>.

⁴ Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, v platném znění.

2 Ochrana spotřebitele před vstupem ČR do EU

Jak už bylo zmíněno v úvodu, fenomén ochrany spotřebitele není doménou nedávné doby. Tato problematika se na scéně objevuje už poměrně dlouho, nicméně důraz na její akcentování je spojen až se současností. V rámci této kapitoly proto bude proveden malý exkurz do minulosti, jenž bude demonstrovat vývoj a akceleraci této problematiky v rámci ČR (ČSR).

2.1 Ochrana spotřebitele do roku 1989

Než se začneme věnovat novodobým dějinám, je nejprve vhodné zmínit, že ochrana spotřebitele byla legislativně ukotvena již v době existence rakousko-uherského mocnářství. Na počátku 20. století, konkrétně v rozmezí let 1911-1917, vzniklo rozsáhlé a vysoce odborné třísvazkové dílo nazvané *Codex Alimentarius Austriacus*, někdy též překládané jako *Rakouská potravinová kniha*. Kodex ve svém obsahu shrnul veškeré tehdejší poznatky a předpisy nejen z oblasti potravin, ale rovněž se věnoval i problematice kosmetických výrobků či užitných předmětů. Zabýval se jejich výrobou, popisem, názvoslovím, složením nebo (ne)povolenou manipulací s nimi.⁵ Zde je vhodné zmínit, že německy psaný kodex se vztahoval jen na rakouské země (tedy i na území Čech) a legislativa pro Uhry (potažmo tedy i pro Slovensko) byla řešena separátně. Tento dokument byl závazným pro všechny, kteří se zabývali výrobou, obchodováním či kontrolní činností a plnil roli jakési základní závazné směrnice. Ve svém textu dokonce obsahoval i sankční mechanismy, což bylo na tehdejší dobu přelomové. Podle ustanovení kodexu patřilo mezi hlavní přečiny padělání nebo falšování potravin, nedbalostní či vědomé skladování a prodej potravin, které měly potenciál negativně ovlivnit zdravotní stav nebo například nevpuštění kontroly do provozovny a zamezení odebrání vzorků. Za uvedené prohřešky hrozila provozovatelům široká škála trestů, a to

⁵ Blíže viz *Oborová příručka - Živnost: Výroba potravinářských výrobků*. Hospodářská komora České republiky. 2009.

úměrně dle rozsahu jejich provinění. Nejnižší možnou sankcí tak byla pokuta ve výši 10 korun, naopak nejvyšší prohřešky mohly být trestány i vězením.⁶

Význam rakouského kodexu dokládá i fakt, že po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 byla většina ustanovení implementována do legislativy nového státu. Postupem času samozřejmě docházelo k četným úpravám, nicméně kodex je nutné v tomto ohledu vnímat jako „základní stavební kámen“. V prvních letech existence nové republiky bylo provedeno ustanovení kontrolních orgánů podle zákona č. 89/1897, o obchodu s potravinami některými předměty užívání. V podstatě se jednalo o speciální orgány některých politických úřadů a magistrátů, či o lékaře, vznikly ovšem i tzv. „potravní a zdravotní policie.“⁷

Co se týče konkrétních prvorepublikových revizí legislativy v oblasti ochrany spotřebitele, největší „boom“ byl zaznamenán na počátku 30. let. Hlavním důvodem k tomuto kroku byla snaha o vytvoření česky psaného dokumentu, jelikož Codex Alimentarius Austriacus nebyl nikdy přeložen. Dalším významným podnětem byl obrovský hospodářský rozvoj, který s sebou samozřejmě přinesl nárůst nekalých praktik. Nový dokument měl svým rozsahem plně pokrývat německy psanou verzi, ovšem kromě toho měl pamatovat i na nově vzniknuvší fenomény. Nutno říci, že tento ambiciózní cíl nebyl nikdy naplněn. Reformní snahy byly totiž doslova přervány v důsledku Mnichovské dohody a následné německé okupace českých zemí.

V období existence první samostatné Československé republiky se hlavním koordinátorem problematiky ochrany spotřebitele stalo Ministerstvo zdraví a tělesné výchovy. Roli podpůrného orgánu pak plnil Ústřední svaz československých průmyslníků, s nímž byly veškeré změny konzultovány. Hlavním výstupem tehdejších reformů byl Potravní kodex československý, jehož první svazek vznikal postupně v letech 1930-1937. Právně závazným pro celé Československo (tedy i pro oblast Podkarpatské Rusi) se tento kodex stal v roce 1934, a to na základě výnosu Ministerstva

⁶ *Oborová příručka - Živnost: Výroba potravinářských výrobků*. Hospodářská komora České republiky. 2009.

⁷ ŠKOPEK, Bedřich. Zákon o potravinách má svoji historii vzniku a vývoje. *Potravní revue*. 2009. Roč. 6, č. 6, str. 17-20.

zdraví a tělesné výchovy č. 2254/1934.⁸ Na tomto místě je nutné poznamenat, že kodex patřil ve své době mezi nejmodernější sbírky předpisů věnující se ochraně spotřebitele v oblasti potravin a je proto velká škoda, že plánované rozšíření o druhý a třetí svazek nemohlo být vzhledem ke geopolitické situaci v regionu realizováno.

Pro období německé okupace je charakteristické, že nově vzniknuvší Protektorát Čechy a Morava byl ve všech ohledech podřízen německému diktátu. Československá legislativa byla postupně nahrazována novými říšskými normami, ochranu spotřebitele nevyjímaje. Navíc v souvislosti s rozpoutáním 2. světové války prudce narostla poptávka po potravinách, což bylo ještě znásobeno zavedením tzv. „přídělového systému“. Je tudíž vcelku pochopitelné, že období let 1938-1945 je charakteristické útlumem zájmu o problematiku ochrany spotřebitele, naopak náhražkové poživatiny jsou přímo podporovány nejvyššími místy.

V souvislosti s ukončením 2. světové války byla na mezinárodní úrovni založena nová Organizace pro výživu a zemědělství (FAO), jež spadala mezi instituce OSN. Hlavním cílem této organizace bylo zajišťování dostatku nezávadných potravin a pitné vody. Tehdejší osvobozené Československo bylo sice jednou ze 42 zakládajících zemí, nicméně jeho členství se datuje jen velmi krátce (1945-1946)⁹, dílem kvůli vysokým členským poplatkům a dílem z důvodu následného nástupu totalitního režimu, jehož hlavní snahou v zahraničně-politické oblasti bylo přervání „vazeb se Západem“.

Konec 2. světové války a následný nástup komunismu tedy způsobil, že problematika ochrany spotřebitele se ani zdaleka nepřiblížila předválečné úrovni. Docházelo k postupnému rušení veškeré legislativy regulující potravinovou oblast, včetně Potravního kodexu československého jako takového, a místo toho začal být používán systém technických norem, který se opíral zejména o zákon č. 96/1964 Sb.¹⁰ Na tomto místě je důležité zdůraznit, že tyto normy postrádaly jakoukoli zákonnou

⁸ ŠKOPEK, Bedřich. *Průvodce legislativou potravin – 1. díl*. s. 9-10.

⁹ Blíže viz *Food and Agriculture Organization of the United Nations – for a World without Hunger* [online] 2013 [cit. 2013-2-8]. Dostupné z <http://www.fao.org/index_en.htm>.

¹⁰ ŠKOPEK, Bedřich. Zákon o potravinách má svoji historii vzniku a vývoje. *Potravinářská revue*. 2009. Roč. 6, č. 6, str. 17-20.

oporu – právně závaznými se stávaly pouze na základě jednotlivých politických rozhodnutí. Na druhou stranu normy byly velice detailní a na každou poživatinu kladly celou řadu požadavků (např. složení, výrobní postup, apod.). Navíc byly závazné i pro obchodní partnery a jejich neplnění bylo velmi přísně sankcionováno. Jak upozorňuje Škopek, „v důsledku toho byl postupně rozvoj potravinářského sortimentu zakonzervován. Vývoj v této oblasti a zejména nové vědecké poznatky se velice zdlouhavě dostávaly do praxe přes tuto normalizační bariéru. Tento stav ve svém důsledku vedl k postupnému změkčování požadavků technických norem a tím i k poklesu jakosti samotných výrobků.“¹¹ Na tvorbě norem byl významně zainteresován Úřad pro normalizaci, měření a zkušebnictví. Kontrolní roli v tomto období plnila instituce nazvaná Ústřední správa nákupů, jež byla v roce 1962 nahrazena státními inspekcemi – konkrétně Státní inspekcí jakosti zemědělských výrobků a Státní inspekcí jakosti potravinářských výrobků.¹² Velmi důležitým předpisem, jenž vznikl v období 60. let, byla vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 45/1966, o vytváření a ochraně zdravých životních podmínek. Hlava druhá nazvaná Péče o hygienu výživy mimo jiné uvádí základní požadavky na poživatiny, které „musí být zdravotně nezávadné a musí mít potřebnou biologickou hodnotu, také nesmějí být mikrobiologicky nebo jinak narušené, nesmějí vzbuzovat odpor, nesmějí být neznámého ani podezřelého původu a musí odpovídat požadavkům stanoveným v dalších ustanovení této vyhlášky, popř. dalším požadavkům stanoveným hlavním hygienikem ČSSR. Pokud jsou požadavky na poživatiny stanoveny v technických normách, musí být dodržovány především tyto normy.“¹³ Navíc těmto požadavkům musely vyhovět i veškeré dovážené potraviny. Vyhláška měla také zabezpečit, aby se k obyvatelstvu dostávaly poživatiny ve vhodném množství a poměru, a to dle zásad správné výživy určené pro jednotlivé skupiny lidí.¹⁴

¹¹ ŠKOPEK, Bedřich. Zákon o potravinách má svoji historii vzniku a vývoje. *Potravinářská revue*. 2009. Roč. 6, č. 6, str. 17-20.

¹² ŠKOPEK, Bedřich. *Průvodce legislativou potravin – 1. díl*. s. 9-10.

¹³ Vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 45/1966, o vytváření a ochraně zdravých životních podmínek.

¹⁴ Tamtéž.

60. léta obecně znamenala pro Československo dobu uvolňování společenských i politických poměrů. Z tohoto titulu proto ČSR v roce 1968 obnovila své přerušené členství v organizaci FAO a zavázala se tak k respektování Codexu Alimentaria, což je mezinárodní obdoba již zmiňovaného dokumentu z dob rakouského mocnářství. Jedná se vlastně o „soubor mezinárodních standardů, norem a kodexů správné praxe, které přispívají k bezpečnému, kvalitnímu a spravedlivému trhu s potravinami.“¹⁵ Co se týče konkrétních norem, tyto nejsou právně závazné, nicméně s ohledem na fakt, že vznikly na základě nejnovějších vědeckých poznatků, jsou používány a respektovány. Odkazuje na ně i WTO, a to v rámci mezinárodních sporů týkajících se potravin. Potravinářská legislativa většiny zemí používá kodex jako výchozí bod pro tvorbu takových zákonů. Taktéž není překvapující, že vzhledem k neustále se vyvíjejícímu trhu s potravinami, byl kodex již několikrát novelizován.

Ve druhé polovině 80. let pak vznikly další dokumenty pojednávající o ochraně spotřebitele s důrazem na potravinovou bezpečnost. Byly jimi jednak zákon č. 87/1987 Sb., o veterinární péči, jenž kromě jiného obsahoval ustanovení týkající se zdravotní nezávadnosti živočišných produktů i krmiv. Tuto problematiku dále rozváděla a konkretizovala vyhláška ministerstva zemědělství a výživy č. 121/1987, o zabezpečování zdravotní nezávadnosti živočišných produktů. Hlavními kritérii, které musely potraviny živočišného původu splňovat, byla zdravotní nezávadnost a požadovaná biologická hodnota.¹⁶

2.2 Ochrana spotřebitele po roce 1989

Zhroucení komunistického režimu bylo katalyzátorem mnohých změn, problematiku kvality potravin a ochrany spotřebitele nevyjímaje. Ještě v roce 1988 se ministerstvo zemědělství rozhodlo pro vytvoření nového zákona o potravinách, který

¹⁵ *Codex Alimentarius – International Food Standards* [on-line] 2013 [cit. 2013-2-8]. Dostupné z <<http://www.codexalimentarius.org/about-codex/en/>>.

¹⁶ Blíže viz *Vyhláška federálního ministerstva zemědělství a výživy č. 121/1987, o zabezpečování zdravotní nezávadnosti živočišných produktů*.

měl přímo navazovat na někdejší prvorepublikový Potravní kodex. Nicméně dohledání podkladů k původnímu dokumentu a potažmo proces legislativní tvorby jako takový trvaly poměrně dlouhou dobu, proto se s ohledem na proběhnuvší revoluci nepodařilo uvést zákon v život. Nicméně reformní snahy nepřišly vniveč, nýbrž vytvořily solidní základ pro porevoluční období. V tomto kontextu je vhodné zdůraznit, že do osnovy připravovaného zákona byla zahrnuta i doporučení mezinárodní organizace FAO/WHO.¹⁷

Jedním z prvních legislativních aktů přijatých v demokratickém Československu byl zákon č. 142/1992 Sb., o československých technických normách, který zrušil platnost výše zmiňovaného zákona č. 96/1964 Sb., o technické normalizaci. Zároveň ponechal v platnosti závaznost systému norem, a to do data 31.12.1992 – později byla zákonem č. 632/1992 Sb. tato lhůta prodloužena až na 31.12.1994, přičemž po uplynutí tohoto období se československé normy měly stát nezávaznými. Pokud ovšem na danou normu výslovně odkazoval nějaký zákon, zůstávala i nadále závaznou.¹⁸ Oba zmiňované zákony si kladly za cíl ošetřit problematiku přebujelého aparátu technických norem na přechodnou dobu, tj. do období konečného legislativního řešení. Zde je ovšem vhodné podotknout, že mnozí vidí právě ve zrušení norem příčinu rapidního zhoršení kvality potravin na území ČR. Skutečnost ovšem, zdá se, není tak jednoznačná. Na jedné straně existovala celá řada zbytečných norem, které jen zbytečně vytvářely legislativní bariéru. Ovšem u některých výrobků mělo stanovení specifických kritérií velký význam. Příkladem mohou být tolik diskutované špekáčky, z nichž se postupem času stala jen nevábně vypadající a téměř bezmasá hmota. V tomto kontextu je nutné připomenout, že zrušení norem nepředcházelo žádný tlak ze strany EU. V té době totiž teprve probíhala první kola rozhovorů a úvah o případném českém členství, takže harmonizace domácí legislativy s unijním právem opravdu nebyla na pořadu dne.

¹⁷ ŠKOPEK, Bedřich. Zákon o potravinách má svoji historii vzniku a vývoje. *Potravinářská revue*. 2009. Roč. 6, č. 6, str. 17-20.

¹⁸ *Zákon č. 632/1992 Sb., kterým se mění zákon č. 142/1991 Sb., o československých technických normách.*

Co se potravin týče, zlomovým obdobím pro ukončení závaznosti norem mělo být přijetí zákona o potravinách. Jeho rychlé vypracování ale značně zbrzdil rozpad federace na dva samostatné státy. Nový návrh zákona o potravinách tak mohl být vládě předložen k připomínkování až ke konci roku 1994. Zdlouhavé parlamentní projednávání doprovázené řadou výhrad neumožnilo, aby byl zákon schválen dříve než v roce 1996. Účinnost zákona č.110/1997 Sb. byla stanovena od data 1.9.1997. Hlavní metou zmiňovaného zákona bylo „*stanovení povinností podnikatelům při výrobě potravin a tabákových výrobků při jejich uvádění do oběhu a úprava státního dozoru nad dodržováním povinností vyplývajících z tohoto zákona.*“¹⁹ Zákon se vyznačoval značnou komplexností – důkazem toho může být i nadefinování pojmu potravin jakožto „*látky určené ke spotřebě člověkem v nezměněném nebo upraveném stavu jako jídlo nebo nápoj, nejde-li o léčiva a omamné nebo psychotropní látky.*“²⁰ Vzhledem k bouřlivému vývoji na poli potravin není divu, že do dnešního dne byl zmiňovaný právní předpis podroben hned několika novelizacím – například v souvislosti s nástupem fenoménu potravin nového typu.

Jak už napovídá samotný název, zákon č. 110/1997 Sb. se zabývá povinnostmi producentů potravin, a to od samotné výroby přes balení, označování či ozařování až po uvedení do oběhu. Podrobné specifikace veškerých požadavků jsou pak řešeny prostřednictvím velice obsáhlých prováděcích vyhlášek vydávaných Ministerstvem zdravotnictví či Ministerstvem zemědělství ČR.²¹ Zákon o potravinách se rovněž věnuje novému vymezení úkolů České potravinářské inspekce (ČPI) a České obchodní inspekce (ČOI). Z uvedeného je tedy zřejmé, že tato norma se zaobírá především jednou stranou obchodního vztahu, a to podnikateli. Spotřebitelé, jakožto koncový článek potravního řetězce, nejsou v tomto případě akcentováni a na jejich postavení se odkazuje jen nepřímo.

¹⁹ Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

²⁰ Tamtéž.

²¹ KOCOUREK, Vladimír. *Úvod do potravinářské legislativy. I. část – cíle a struktura právních a technických norem.* s.3-4.

Pro naše účely je vhodné rovněž zmínit zákon o ochraně spotřebitele s platností od roku 1993. Jak už bylo zmíněno výše, tento zákon byl několikrát novelizován, a to zejména s ohledem na nutnost harmonizace vnitrostátních předpisů s evropským právem. Prostřednictvím tohoto zákona došlo ke kvantifikaci postavení spotřebitele v českém prostředí, oblast potravinové bezpečnosti nevyjímaje. Zde je vhodné poznamenat, že nutnost ochrany spotřebitele prostřednictvím takto komplexní právní normy vzešla z jeho nepoměrně slabší pozice na trhu.²² Zákon proto mimo jiné definuje nekalé, klamavé i agresivní obchodní praktiky. Jedním z nejdůležitějších ustanovení této normy je pak zákaz diskriminace spotřebitelů. Hlavním dozorovým kontrolním orgánem na poli potravin byla jmenována Státní zemědělská a potravinářská inspekce, v menší míře jsou zainteresovány i krajské hygienické stanice a Státní veterinární správa.²³ Na ostatní oblasti dozoruje zejména ČOI. Norma dále kodifikuje postavení sdružení spotřebitelů a jiných právnických osob založených k ochraně spotřebitele, což logicky vede k významnému posílení pozice spotřebitelů. Tato sdružení jsou totiž oprávněna dávat podněty orgánům veřejné správy či se stát účastníkem soudního řízení.

Další důležitou normou, o níž je třeba se zmínit, je zákon o ochraně veřejného zdraví z miléniového roku 2000. Pro rámeček této práce je nejdůležitější částí tohoto předpisu stanovení požadavků na pitnou vodu a zpřesnění role kontrolních a dozorových orgánů.²⁴

V souvislosti s přístupovým procesem připravuje ČR již od roku 2001 pravidelně aktualizované strategie bezpečnosti potravin, které patří mezi základní dokumenty upravující oblast bezpečnosti potravin. První z nich byla nazvána Strategie bezpečnosti (zdravotní nezávadnosti) potravin v ČR a jako klíčové úkoly definovala dokončení harmonizace legislativy, intenzivní dialog se spotřebiteli nebo spolupráci s EFSA a systémem RASSF.²⁵ Pro roky 2005-2009 byla přijata Strategie zajištění

²² Dudová, Jana. *Některé právní aspekty ochrany zdraví spotřebitele*. 1998, s. 13.

²³ Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

²⁴ Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, a o změně některých souvisejících zákonů.

²⁵ Usnesení vlády České republiky ze dne 10. prosince 2001 č. 1320 ke Strategii bezpečnosti (nezávadnosti) potravin v ČR [on-line]. 2001 [cit. 2013-4-11]. Dostupné z <http://eagri.cz/public/web/file/167734/Strategie_BP_2001.pdf>.

bezpečnosti potravin v ČR po přistoupení k EU, která se zabývala hlavně propojením vnitrostátního a unijního systému bezpečnosti potravin tak, aby byla zajištěna kompaktnost, pružnost a efektivnost. Již v letech 2006-2007 byl ale tento dokument v reakci na nové výzvy revidován.²⁶

²⁶ *Usnesení Vlády České republiky ze dne 15. prosince 2004 č. 1277 ke Strategii bezpečnosti potravin v ČR po přistoupení k EU* [on-line]. 2004 [cit. 2013-4-11]. Dostupné z <http://eagri.cz/public/web/file/167736/Strategie_BP_2004.pdf>.

3 Ochrana českého spotřebitele po vstupu ČR do EU

Jak už bylo několikrát zmíněno, v souvislosti s chystaným vstupem do unijních struktur byl vyvíjen poměrně velký tlak na harmonizaci české legislativy, problematiku potravin a ochrany spotřebitele nevyjímaje. V tomto kontextu je ale nutné zmínit, že implementace unijní legislativy v oblasti ochrany spotřebitele v jednotlivých členských státech je poměrně složitou věcí. V rámci EU se totiž uplatňuje zásada přednosti a přímého účinku evropského práva, což de facto umožňuje vymáhat evropskou legislativu i vnitrostátně. A co si lze pod těmito dvěma pojmy vlastně představit? Přímý účinek má taková norma, která „*přiznává jednotlivcům práva nebo jim ukládá povinnosti, a to sama bez prostřednictví jiné právní normy.*“²⁷ Takový právní předpis dále musí obsahovat legislativně-technickou konstrukci a být z hlediska vnitrostátního práva platným. Občan se pak může takové normy dovolávat u orgánů členského státu. Princip přednosti se pak uplatňuje pouze v případě norem s přímým účinkem. Zjednodušeně lze říci, že „*jakýkoli evropský právní předpis má aplikační přednost před předpisem vnitrostátním, a to bez ohledu na jeho právní sílu.*“²⁸ Díky tomu jsou členské státy povinny harmonizovat svoji legislativu tak, aby byla ve shodě s komunitárním právem. V praxi mají ale členské země ochranu spotřebitele ukotvenu v rámci občanských zákoníků a jakákoli případná změna klade vysoké nároky na její schválení v rámci zdoluhavého legislativního procesu. Proto lze říci, že implementace norem týkajících se ochrany spotřebitele patří mezi jedny z nesložitějších úkolů.

3.1 Geneze ochrany spotřebitele v EU

V rámci EU tvoří problematika ochrany spotřebitele samostatnou politiku. Zde je vhodné poznamenat, že se jedná o poměrně novou oblast, která byla mezi společné politiky zařazena až na počátku 90. let, konkrétně v roce 1992, a to prostřednictvím

²⁷ ŠIŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK, Václav. *Evropské právo 1.: Ústavní základy Evropské unie*, s. 119-120.

²⁸ FOREJTOVÁ, Monika, TRONEČKOVÁ, Michaela. *Evropské právo v praxi*, s. 70.

reformní Smlouvy o Evropské unii (též Maastrichtská smlouva). To ale neznamená, že by Společenství do té doby téma spotřebitele opomíjelo nebo upozadovalo. Naopak, tato problematika rezonovala v rámci ES už od 70. let a již v té době byly přijaty některé dílčí směrnice, díky nimž mělo dojít ke zlepšení postavení evropských spotřebitelů.²⁹ Za zcela zásadní zlom lze vnímat materiál s názvem „Předběžný program EHS o ochraně spotřebitele a informační politice“ vydaný Evropskou komisí v roce 1975. Tento dokument definoval pět základních práv spotřebitelů v ES, mezi něž patřila práva na ochranu zdraví a bezpečnosti, na náhradu škody, na ochranu ekonomických zájmů, na informace a vzdělávání a konečně i právo na zastoupení.³⁰ Ve své podstatě se jednalo o reakci na stále se rozšiřující evropský trh a s tím spojené klamavé praktiky. Práva spotřebitelů měla být proto postupně inkorporována do jednotlivých oblastí společných politik (např. hospodářské, zemědělské, apod.), ovšem bez perspektivy založení politiky vlastní.

Další krok byl učiněn v rámci Jednotného evropského aktu z roku 1986, kdy byl pojem spotřebitel zakotven do primárního práva (viz bod č. 100a), ačkoli přesná definice pojmu v tomto dokumentu absentovala: „*Komise bude ve svých návrzích podle odst. 1 týkajících se zdraví, bezpečnosti, životního prostředí a ochrany spotřebitele vycházet z vysokého stupně ochrany těchto hodnot.*“³¹

Skutečný legislativní „boom“ v oblasti ochrany práv spotřebitelů však odstartoval až v 90. letech. Jak už bylo řečeno, Maastrichtská smlouva poprvé zakotvila ochranu spotřebitele do primárního práva EU, a to dokonce jako samostatnou politiku. Hlava XI., která pojednává právě o této problematice, je poměrně krátkou ale přesto přelomovou kapitolou, jež precizně vyjadřuje zájem EU o tuto oblast. EU nejenže poskytla v rámci této smlouvy evropským spotřebitelům určité nepodkročitelné záruky, ale zároveň umožnila jednotlivým členským zemím zachování či dokonce zavedení

²⁹ Meulen, Bernd, Velde, Menno. *Food Safety Law in the European Union: An Introduction*. 2004, s. 108.

³⁰ *Preliminary Programme of the European Economic Community for a Consumer Protection and Information Policy*, [on-line]. 1975 [cit. 2013-3-27]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1975:092:0002:0016:EN:PDF>>.

³¹ *Single European Act*, [on-line]. 1986 [cit. 2013-3-27]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1987:169:0001:0019:EN:PDF>>.

přísnějších ochranných opatření. Taková opatření ale musela být v souladu se smlouvou a předem oznámena Komisi.³²

Další revize primárního práva byla provedena prostřednictvím Amsterodamské smlouvy v roce 1997 a i v tomto případě byla přijata opatření ke zlepšení postavení spotřebitelů. Nově měla EU *přispívat „k ochraně zdraví, bezpečnosti a hospodářských zájmů spotřebitelů, jakož i k podpoře jejich práva na informace, osvětu a práva sdružovat se k ochraně svých zájmů. Požadavky vyplývající z ochrany spotřebitele je třeba brát v úvahu při vymezení a provádění jiných politik a činností Společenství.*“³³ Smlouva z Nice posléze de facto konzervovala stav nastolený právě Amsterodamskou revizí.

Ještě před samotnou Amsterodamskou revizí primárního práva ovšem vydala Komise Zelenou knihu potravinového práva, a to za účelem stanovení konkrétní strategie pro tuto oblast. Tento dokument stanovil základní principy bezpečnosti potravin v EU a označil potravinové právo za veřejný zájem. Zelená kniha předznamenala hlavní směřování problematiky ochrany spotřebitele s ohledem na potravinovou bezpečnost, když deklarovala snahu o dosažení následujícího³⁴:

- dosažení vysoké úrovně potravinové bezpečnosti, ochrany spotřebitele a veřejného zdraví
- odstranění překážek volného pohybu zboží v rámci jednotného evropského trhu
- zvýšení konkurenceschopnosti evropských potravin a snaha o navýšení jejich exportu
- potravinové právo EU má být založeno výhradně na nejnovějších vědeckých poznatcích

³² *Smlouva o Evropské unii*, [on-line]. 1992 [cit. 2013-3-27]. Dostupné z <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Maastrichtska_smlouva_1992.pdf>.

³³ *Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských společenství a související akty*, [on-line]. 1996 [cit. 2013-3-27]. Dostupné z <<http://www.euroskop.cz/gallery/2/764-amsterdam.pdf>>.

³⁴ Commission of the European Communities. *The General Principles of Food Law in the European Union – Commission Green Paper* [on-line]. 1997 [cit. 2013-4-8]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1997:0176:FIN:EN:PDF>>.

- primární zodpovědnost za bezpečnost potravin nese výrobce, zpracovatel a dodavatel, a to podle zásad HACCP
- zavedení účinných kontrol

Poměrně přelomovým dokumentem vydaným za účelem zlepšení postavení evropských spotřebitelů se stala Bílá kniha o bezpečnosti potravin. Její přípravou byla pověřena Komise a dokument byl zveřejněn na počátku roku 2000. De facto šlo o reakci na sérii skandálů se závadnými potravinami a krmivými (BSE, dioxiny, apod.), jež odhalily hlavní slabiny jednotného trhu ve vztahu ke spotřebitelům. Komise tudíž navrhla soubor základních kroků, které by umožnily obnovit spotřebitelskou důvěru v evropské výrobky a zároveň by představovaly efektivní ochranu zdraví občanů EU. Jednalo se zejména o následující opatření³⁵:

- zřízení Evropského úřadu pro bezpečnost potravin (EFSA)
- důslednou implementaci postupu „od farmy až k vidličce“ do legislativního procesu, tj. kontrola celého výrobního řetězce od vstupních surovin až po finální produkt
- zvýšení informovanosti evropských spotřebitelů
- sjednocení kontrolních postupů
- zlepšení komunikace se spotřebiteli
- definování mezinárodního přístupu k problematice bezpečnosti potravin
- zvážení možnosti přistoupení ke Codexu Alimentariu

Kromě jednotlivých smluvních revizí je postavení evropského spotřebitele v rámci jednotného trhu kodifikováno i celou řadou směrnic a nařízení. Bezpochyby nejzásadnějším právním aktem tohoto druhu je nařízení EP a Rady č. 178/2002, které se věnuje problematice potravinové bezpečnosti. Toto nařízení, často označované jako obecné potravinové právo, je třeba vnímat v kontextu stále se rozšiřujícího jednotného trhu a s tím spojeným volným pohybem zboží, potraviny nevyjímaje. Praxe totiž

³⁵ Commission of the European Communities. *White Paper on Food Safety*, [on-line]. 2000 [cit. 2013-4-8]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/dgs/health_consumer/library/pub/pub06_en.pdf>.

ukázala, že nutnou prekvizitou volného pohybu potravin je především harmonizace potravinového práva v celé EU, jelikož mezi jednotlivými členskými zeměmi panovaly v této oblasti obrovské rozdíly. Nařízení pojímalo problematiku potravinového práva značně komplexně a snažilo se obsáhnout celý řetězec výroby potravin, a to včetně krmiv. Jako metodologie pro stanovení účinných, přiměřených a cílených opatření k ochraně spotřebitelů měla sloužit analýza rizik, resp. jejich hodnocení, řízení a informování.³⁶

V roce 2003 učinila EU další významný krok v oblasti ochrany spotřebitele – na základě rozhodnutí Rady přistoupila totiž ke Codexu Alimentarius s cílem „*připravit a harmonizovat celosvětové zdravotní normy.*“³⁷ Došlo tak k poměrně zajímavému úkazu. Členy kodexu se staly jak jednotlivé členské země, tak i EU jako celek. V tomtéž roce přijala EU i legislativu upravující nový fenomén geneticky modifikovaných organismů, díky čemuž musí být každý výrobek s obsahem geneticky modifikované suroviny patřičně označen.³⁸

Na tomto místě je vhodné uvést, že většina právních předpisů EU obsahuje pouze minimální doložku úrovně ochrany. Díky tomu mají jednotlivé členské země možnost zavést přísnější pravidla, než stanovuje příslušný předpis. EU totiž nechce svazovat jednotný trh velmi rigidními normami. Za tímto účelem preferuje informování spotřebitele jakožto základní pilíř jeho ochrany, jelikož se má za to, že spotřebitel

³⁶ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002 ze dne 28. ledna 2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin [on-line]. 2002 [cit. 2013-4-10]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2002R0178:20090807:CS:PDF>>.

³⁷ Blíže viz *Rozhodnutí Rady ze dne 17. listopadu 2003 o přistoupení Evropského společenství ke Komisi pro Codex Alimentarius* [on-line]. 2003 [cit. 2013-4-9]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:07:32003D0822:CS:PDF>>.

³⁸ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1829/2003 ze dne 22. září 2003 o geneticky modifikovaných potravinách a krmivech [on-line]. 2003 [cit. 2013-4-9]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:32:32003R1829:CS:PDF>>.

vybavený dostatkem srozumitelných informací je schopen sám detekovat případnou hrozbu.³⁹

3.2 Ochrana spotřebitele po vstupu ČR do EU

Chystaný vstup ČR do EU se stal motorem četných změn, jelikož bylo nezbytně nutné harmonizovat vnitrostátní legislativu s legislativou evropskou. ČR proto musela implementovat příslušné směrnice či nařízení do vnitrostátních právních předpisů. Na druhou stranu členství v EU přineslo ČR jedinečnou možnost podílet se na utváření další legislativy.

V rámci ČR je v současné době v platnosti již čtvrtá strategie bezpečnosti potravin. Tento dokument kodifikující vysokou úroveň ochrany českých spotřebitelů se věnuje snahám o posílení spolupráce s institucí EFSA, zajímá se o možnost zvyšování povědomí spotřebitelů v otázkách bezpečnosti potravin a opomenuta není ani problematika výživy.⁴⁰ V souvislosti se vstupem ČR do EU došlo k přijetí ještě jednoho velmi důležitého dokumentu, tentokrát nazvaném Koncepce potravinářství v ČR 2004-2013. Zmiňované dílo identifikovalo hlavní výzvy a strategie, jichž by se ČR měla po vstupu do EU držet, přičemž zvláštní důraz byl kladen na propagaci českých výrobků a zdravotní osvětu.⁴¹

Co se týče legislativy na unijní úrovni, těsně před finalizací rozšiřovacího procesu o východoevropské země přijala Komise obecný plán řízení krizí v oblasti potravin a krmiv. Jeho hlavním úkolem bylo „stanovit typy situací představující přímá nebo nepřímá rizika pro lidské zdraví spojená s potravinami nebo krmivy, kterým

³⁹ O'Rourke, Raymond. *European Food Law*. 2005, s. 76-77.

⁴⁰ Ministerstvo zemědělství. *Strategie bezpečnosti potravin a výživy na období let 2010-2013* [on-line]. 2010 [cit. 2013-4-12]. Dostupné z <http://eagri.cz/public/web/file/167731/Strategie_BP_2010.pdf>.

⁴¹ Blíže viz *Koncepce potravinářství ČR pro období po vstupu do EU (2004-2013)* [on-line]. 2003 [cit. 2013-4-15]. Dostupné z <http://eagri.cz/public/web/file/3045/_16452_32655_Koncepce_potravinarstvi__2004_2014__1_.pdf>.

*pravděpodobně nelze předejít, odstranit je či omezit na přijatelnou úroveň.*⁴² Ve stejném období byl přijat i nový legislativní rámec pro oblast hygieny potravin, o němž bude podrobněji pojednáno níže.

Hned po dokončení procesu východního rozšíření se nové členské země zapojily do Systému rychlého varování pro potraviny a krmiva (Rapid Alert System for Food and Feed – RASFF), který v rámci EU funguje již od roku 2002. Systém RASFF umožňuje jednotlivým členským zemím sdílet informace o přímých či nepřímých rizicích týkajících se potravin a krmiv, jež mohou bezprostředně ohrozit zdraví lidí, zvířat nebo představují nebezpečí pro životní prostředí.⁴³ Díky tomu mohou být rizikové potraviny či krmiva včas stažena z oběhu či lze dokonce zabránit jejich uvedení na trh. RASFF je spravován Komisí, respektive komisařem pro zdraví a ochranu spotřebitele (tzv. „DG SANCO“) – tuto funkci v současné době zastává Tonio Borg. Praxe pak vypadá následovně – v případě, že daný členský stát zjistí na svém území výskyt jakékoli potenciálně rizikové potraviny či krmiva, neprodleně poskytne tuto informaci systému RASFF a tedy potažmo i Komisi. Tato informace je dále distribuována do všech národních kontaktních míst v jednotlivých zemích EU. Díky tomu mohou příslušné národní orgány (např. SZPI, celní úřad) okamžitě podniknout příslušné kroky a rizikový produkt stáhnout z trhu. V rámci Systému rychlého varování se rozlišují 4 kategorie oznámení – varování (alert notification), informace (information notification), odmítnutí na hranicích (border rejection notification) a konečně novinka (news notification). „**Varování**“ se vydává v případě, že se jedná o výrobek přímo či nepřímo ohrožující zdraví lidí a/nebo zvířat a předpokládá se tedy okamžitý zásah příslušných orgánů. „**Informace**“ slouží k oznámení výskytu výrobku, který nevyhovuje některým biologickým, fyzikálním nebo chemickým požadavkům na zdravotní nezávadnost. V tomto případě není vyžadováno bezprostřední konání, jelikož se nepředpokládá vznik

⁴² European Commission. *Commission Decision of 29 April 2004 concerning the Adoption of a General Plan for Food/Feed Crisis Management* [on-line]. 2003 [cit. 2013-4-9]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:160:0098:0110:EN:PDF>>.

⁴³ Blíže viz *Rapid Alert System for Food and Feed* [on-line]. 2013 [cit. 2013-3-31]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/food/food/rapidalert/index_en.htm>.

akutních zdravotních následků. Hlášení „*odmítnutí na hranicích*“ se pak týká výrobků, jimž byl zakázán vstup na jednotný evropský trh, a to z důvodu potenciální rizikovosti. Pojmem „*novinka*“ se pak označují všechny ostatní případy, které nelze zařadit do některé z předchozích kategorií.⁴⁴ Pro zajímavost – v roce 2011 proběhlo podle výroční zprávy systému RASFF celkem 8852 notifikací, což je meziroční nárůst o bezmála 6,5%.⁴⁵

V roce 2006 vydala Rada dvě nařízení týkající se označení původů potravinářských výrobků a rovněž zavedla i pojem chráněné zeměpisné označení, čímž se EU snažila podpořit konzumaci regionálních potravin. Regionální přístup s sebou totiž nese hned několik benefitů. V první řadě, rozmanitost zemědělské produkce vede k rozvoji venkovských regionů, a to i znevýhodněných a odlehlých oblastí. Zadruhé, bude umožněn vznik nových pracovních míst a zvýší se příjmy místních zemědělců, což zabrání odlivu obyvatel z těchto venkovských oblastí.

První nařízení Rady se věnovalo zavedení označení „zaručená tradiční specialita“. Tento pojem smí být využit jen v případě takové potraviny, která je prokazatelně produkována nebo vyráběna v určité oblasti po dobu minimálně 30 let a jejíž zvláštní povaha je uznávána ze strany EU, a to prostřednictvím zápisu do příslušného rejstříku. Zvláštní povaha takové potraviny je dána „*vlastností nebo souborem vlastností, jimiž se produkt jasně odlišuje od jiných produktů téže kategorie*“⁴⁶ – v praxi to typicky znamená odlišný způsob produkce, zpracování nebo složení, které odpovídá tradičním postupům či se při výrobě používají tradiční suroviny

⁴⁴ *Rapid Alert System for Food and Feed* [on-line]. 2013 [cit. 2013-3-31]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/food/food/rapidalert/index_en.htm>.

⁴⁵ European Commission. *The Rapid Alert system for Food and Feed – 2011 Annual Report* [on-line]. 2012 [cit. 2013-4-10]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/food/food/rapidalert/docs/rasff_annual_report_2011_en.pdf>.

⁴⁶ Nařízení Rady (ES) č. 509/2006 ze dne 20. března 2006 o zemědělských produktech a potravinách, jež představují zaručené tradiční speciality [on-line]. 2006 [cit. 2013-4-10]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:093:0001:0011:CS:PDF>>.

nebo přísady. Příkladem zaručené tradiční speciality, kterou ČR zaevidovala do rejstříku spravovaného Komisí, je pražská šunka či špekáčky.⁴⁷

Druhé zmiňované nařízení Rady specifikuje podmínky pro udělení značky „chráněné označení původu“ (CHOP) a „chráněné zeměpisné označení“ (CHOZ). Chráněné označení původu „identifikuje produkt z určitého regionu, místa či země, jehož jakost nebo vlastnost jsou zásadně nebo výlučně dány zvláštním zeměpisným prostředím a jehož všechny fáze produkce probíhají ve vymezené zemědělské oblasti.“⁴⁸ Chráněné zeměpisné označení se pak týká regionálního produktu z regionu, určitého místa nebo země, přičemž tento výrobek disponuje jakostí, pověstí nebo jinými vlastnostmi, které lze přičíst tomuto zeměpisnému původu. Navíc alespoň jedna z fází jeho výroby probíhá ve vymezené zeměpisné oblasti.⁴⁹ Pro ilustraci je vhodné zmínit, že ČR si jako CHOZ prozatím zaregistrovala například hořické trubičky, olomoucké tvarůžky nebo třeboňského kapra. Co se týče CHOP, zde jsme uspěli s všestarskou cibulí, českým kmínem nebo žateckým chmelem.⁵⁰

Pro úplnost snad lze ještě doplnit, že v rámci spotřebitelské politiky došlo po roce 2004 k implementaci dvou důležitých směrnic. První z nich se týkala nekalých obchodních praktik na jednotném trhu, které poškozují ekonomické zájmy spotřebitelů. Za nekalou obchodní praktiku je považováno vše, co je „v rozporu s požadavky náležité profesionální péče a podstatně narušuje ekonomické chování průměrného spotřebitele, který je působení takové praktiky vystaven nebo kterému je určena.“⁵¹ Úkolem druhé

⁴⁷ Blíže viz Evropská komise. *Zemědělství a rozvoj venkova – systém DOOR* [on-line]. 2013 [cit. 2013-4-10]. Dostupné z <<http://ec.europa.eu/agriculture/quality/door/list.html>>.

⁴⁸ Nařízení Rady (ES) č. 510/2006 ze dne 20. března 2006 o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských produktů a potravin [on-line]. 2006 [cit. 2013-4-10]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:093:0012:0025:CS:PDF>>.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Blíže viz Evropská komise. *Zemědělství a rozvoj venkova – systém DOOR* [on-line]. 2013 [cit. 2013-4-10]. Dostupné z <<http://ec.europa.eu/agriculture/quality/door/list.html>>.

⁵¹ Blíže viz *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského*

směrnice byla kodifikace klamavé reklamy jako nedovolené praktiky. Zde se směrnice odkazovala nejen na potřebu ochrany spotřebitelů, nýbrž opakovaně zdůraznila, že jmenovaná problematika má potenciál výrazně negativně ovlivnit prostředí v rámci jednotného trhu.⁵²

Zatím poslední a do značné míry kontroverzní revize primárního práva EU byla uskutečněna prostřednictvím Lisabonské smlouvy. Ta zařadila politiku ochrany spotřebitele mezi tzv. „sdílené pravomoci EU“, což znamená, že v této oblasti mohou přijímat právně závazné akty jak jednotlivé členské země, tak i EU. Nicméně členské státy mohou vykonávat své pravomoci jen do té míry, do jaké EU nemá, nebo se rozhodla nevykonávat své pravomoci.⁵³

Jako důkaz pravdivosti tvrzení, že politika ochrany spotřebitele je vysoce aktuálním tématem, které hýbe životem v mnoha členských zemích, mohou posloužit potravinové kauzy z poslední doby. V prvé řadě bych zmínila tzv. „aféru s koňským masem“, která vypukla na jaře na britských ostrovech, když tamější zpracovatelé v honbě za výtěžky „nastavovali“ drahé hovězí maso levnějším koňským. Skandál brzy získal celoevropský rozměr a otrásl důvěrou místních spotřebitelů v evropské produkty. Zklamání bylo o to větší, že EU opakovaně vyzdvihovala bezpečnost a vyspělost evropského potravinového trhu, jehož základní zásadou je, že *„spotřebitelé musí být informováni o tom, co si kupují, a všechny složky musí být uvedeny na obalu. To, že se do produktů, které měly obsahovat pouze hovězí maso, dostalo maso koňské, je jasným důkazem, že tento zásadní požadavek není všeobecně*

parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 [on-line]. 2005 [cit. 2013-4-11]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:149:0022:0039:CS:PDF>>.

⁵² Blíže viz *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/114/ES ze dne 12. prosince 2006 o klamavé a srovnávací reklamě* [on-line]. 2006 [cit. 2013-4-11]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:376:0021:0027:CS:PDF>>.

⁵³ *Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie* [on-line]. 2010 [cit. 2013-4-11]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ%3AC%3A2010%3A083%3ASOM%3ACS%3AHTML>>.

respektován.“⁵⁴ Komise proto v obavě před negativním vlivem aféry na evropský potravinový trh přišla s několika návrhy. V první řadě by mělo dojít ke zpřísnění dohledu nad potravinářskými závody, a to prostřednictvím zvýšením počtu neohlášených inspekcí. Nově se také mají zvýšit sankce za používání klamavých praktik vůči spotřebitelům. Komisař pro zdraví a ochranu spotřebitelů Tonio Borg dále představil nápad, aby napříč členskými státy došlo ke sjednocení výše pokut za podvody při označování. V tomto kontextu navrhl stanovení minimální hranice pokuty.⁵⁵ Lepší označování potravin tak spotřebitelům umožní získat dostatek informací, „na jejichž základě se mohou rozhodnout, jaké potraviny nakupovat a jak je bezpečně konzumovat.“⁵⁶

3.2.1 Požadavky na potraviny uváděné do oběhu

Na úvod je vhodné připomenout, že v rámci EU existuje velké množství legislativních požadavků, které se týkají uvádění potravin do oběhu. Obecně lze říci, že každá podskupina potravin má svůj vlastní předpis, který podrobně stanovuje podmínky pro jejich výrobu a následné uvedení na evropský trh. Jejich postupné a detailní vyjmenovávání je pro účely této práce kontraproduktivní, a proto jsem se zaměřila jen na výběr nejzásadnějších obecných předpisů evropského práva. Pokud bychom chtěli nastínit zjednodušený postup, potravina při svém uvedení na trh musí splnit požadavky kladené na její bezpečnost, jakost, označení a hygienu.

Základním dokumentem definujícím požadavky na potraviny uváděné do oběhu v rámci jednotného trhu je již zmiňované nařízení č. 178/2002, kde je jako primární podmínka zmiňována jejich bezpečnost a jakost. V tomto případě opět dochází k negativnímu vymezení pojmu, kdy potravina není považována za bezpečnou, pokud je

⁵⁴ Evropská komise. *Lepší označování potravin v zájmu větší informovanosti spotřebitelů* [on-line]. 2013 [cit. 2013-6-17]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/news/agriculture/130311_cs.htm>.

⁵⁵ European Commission. *Horsemeat: EU Action Plan to tackle fraudulent food practises* [on-line]. 2013 [cit. 2013-6-17]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/dgs/health_consumer/dyna/consumervoice/create_cv.cfm?cv_id=891>.

⁵⁶ Evropská komise. *Lepší označování potravin v zájmu větší informovanosti spotřebitelů* [on-line]. 2013 [cit. 2013-6-17]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/news/agriculture/130311_cs.htm>.

zdraví škodlivá nebo nevhodná k lidské spotřebě. Nařízení rovněž apeluje na nutnost „zajistit ve všech fázích výroby, zpracování a distribuce sledovatelnost potravin, krmiv, zvířat určených k produkci potravin a jakékoli jiné látky, která je určena k přimísení do potravin nebo krmiva nebo u níž se předpokládá, že do nich bude přimíšena.“⁵⁷ Dále bylo stanoveno, že primární zodpovědnost za výrobek nese provozovatel příslušného potravinářského podniku. Obecné potravinové právo rovněž přijalo „zásadu předběžné opatrnosti“ a základní ustanovení o vysledovatelnosti potravin a krmiv. Potravinu uváděnou do oběhu v rámci jednotného trhu musí z hlediska bezpečnosti splňovat přísné limity na obsah kontaminujících látek, které jsou dány nařízením Komise. Navíc „všechny stanovené maximální limity podléhají pravidelnému přezkumu, který zohlední vývoj vědeckých a technologických poznatků a inovace osvědčených zemědělských postupů.“⁵⁸

Detailní předpisy týkající se označování potravin byly stanoveny již v průběhu roku 2000, a to prostřednictvím směrnice č. 2000/13/ES. V první řadě došlo k ustavení seznamu všech údajů, které mají být uváděny na etiketách všech potravin, tj. název, seznam složek, množství specifických složek, čistá váha (příp. hmotnostní odchylka), šarže, datum minimální trvanlivosti, zvláštní podmínky uchování, jméno a sídlo výrobce nebo balírný či dovozce.⁵⁹ Rovněž byla zavedena povinnost označovat potraviny, které prošly zářením, což bylo později rozšířeno i na oblast genetické modifikace.

Na tomto místě je důležité zmínit, že EU, potažmo Evropský parlament společně s Radou, vydala v roce 2004 tzv. „hygienický balíček“, který poskytl základní

⁵⁷ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002 ze dne 28. ledna 2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin [on-line]. 2002 [cit. 2013-4-10]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2002R0178:20090807:CS:PDF>>.

⁵⁸ Evropský parlament. *Bezpečnost potravin*. [on-line]. 2013 [cit. 2013-4-11]. Dostupné z <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/cs/FTU_4.11.5.pdf>.

⁵⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/13/ES ze dne 20. března 2000 o sblížení právních předpisů členských států týkající se označování potravin, jejich obchodní úpravy a související reklamy [on-line]. 2000 [cit. 2013-4-15]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0013:CS:HTML>>.

legislativní rámec pro problematiku hygieny potravin. Jednalo se konkrétně o nařízení č. 852/2004/ES (požadavky na hygienu potravin), nařízení č. 853/2004/ES (hygienická pravidla pro potraviny živočišného původu) a nařízení č. 854/2004/ES (úřední kontroly živočišných produktů určených k lidské spotřebě). Z uvedeného bych vyzdvihla zejména ustanovení z prvně jmenovaného nařízení, které se týká systému kritických bodů (Hazard Analysis Critical Control Points - „HACCP“). Zavedení tohoto hodnotícího kritéria totiž představuje, společně se stanovením minimálních hygienických standardů a jejich následnými úředními kontrolami, další krok ke zvýšení bezpečnosti potravin a potažmo i k ochraně spotřebitele. Povinnost zavedení HACCP se týká všech výrobců, zpracovatelů, distributorů potravin a rovněž i podniků, které svými produkty vstupují do potravinového řetězce (např. zemědělci, výrobci obalů, apod.).⁶⁰ Výjimku ze systému kritických bodů mohou uplatnit pouze malí výrobci. Lze tedy říci, že výstupní kontrola finálního výrobku je v tomto momentu nahrazena monitoringem výrobního procesu, tedy prevencí. Zjednodušeně řečeno, princip HACCP vychází ze 7 základních úkonů⁶¹:

- provedení analýzy nebezpečí (fyzikální, chemická, mikrobiologická)
- stanovení kritických kontrolních bodů
- stanovení kritických mezí pro každý kritický bod
- sledování zvládnutého stavu v kritických bodech
- stanovení nápravných opatření pro každý kritický bod
- stanovení ověřovacích postupů
- vypracování dokumentace a vedení záznamů

⁶⁰ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 852/2004 ze dne 29. dubna 2004 o hygieně potravin [on-line]. 2000 [cit. 2013-4-15]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:34:32004R0852:CS:PDF>>.

⁶¹ Ministerstvo zemědělství. *Všeobecné požadavky na systém analýzy nebezpečí a stanovení kritických kontrolních bodů (HACCP) a podmínky pro jeho certifikaci*. Věstník Ministerstva zemědělství ČR 2/2010, 2010.

Z uvedeného tedy poměrně jasně vyplývají hlavní výhody systému HACCP, jimiž jsou především minimalizace výskytu zdravotně závadných potravin či jednoznačná identifikace a kontrola jejich zdravotní nezávadnosti.

4 Zhodnocení úrovně ochrany spotřebitelů v rámci EU a USA

Pro účely této práce mi přijde velmi zajímavé zhodnotit úroveň ochrany, jež požívají spotřebitelé v ČR, potažmo tedy v EU, a srovnat ji s úrovní v USA. Jak vypadá oblast spotřebitelské politiky a bezpečnosti potravin v EU jsme si již nastínili v rámci předchozích kapitol. Bylo by tedy kontraproduktivní znovu zmiňovat obsah a působnost konkrétních legislativních předpisů. Proto bude o úrovni ochrany spotřebitelů v EU pojednáno souhrnně.

Bezpečnost potravin v EU je založena na bezpečnosti celého potravinového řetězce. Jak už ostatně bylo zmíněno výše, evropská legislativa upravuje způsoby produkce potravin (včetně chemických postřiků a krmných směsí), zpracovatelské postupy, používání aditiv a přísad a nakonec i samotný prodej potravin.⁶² Kromě toho jsou regulovány i podmínky, za nichž lze dovážet potravinářské produkty na jednotný trh. Obecně lze říci, že EU sleduje v oblasti bezpečnosti potravin dva základní cíle – ochranu spotřebitele a podporu hladkého podnikání v rámci jednotného trhu. V rámci EU je stěžejním dokumentem Strategie spotřebitelské politiky EU, kterou vydává Komise v šestiletých cyklech. Strategie platná pro roky 2007-2013 svou pozornost soustředila na „*posílení spotřebitelského rozměru v rámci vnitřního trhu, aby tak bylo možné zlepšit fungování maloobchodních trhů a aby si spotřebitelé mohli lépe vybírat. Komise by chtěla všem občanů EU ukázat, že mohou s důvěrou nakupovat kdekoli v EU a všude se jim dostane stejné ochrany.*“⁶³

V souvislosti s potravinovou legislativou se stále častěji objevují hlasy, že jednotný trh je již přesyten nejrůznějšími předpisy a jeho další regulace by mohla být

⁶² Evropská komise. *Ochrana spotřebitele v Evropské unii: Deset hlavních zásad* [on-line]. 2005 [cit. 2013-6-15]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/consumers/cons_info/10principles/cz.pdf>.

⁶³ Evropská komise. *Strategie spotřebitelské politiky EU 2007-2013 – Posílit postavení spotřebitelů, zvýšit jejich blahobyt a účinně je chránit* [on-line]. 2007 [cit. 2013-6-15]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/consumers/overview/cons_policy/doc/cps_0713_cs.pdf>.

kontraproduktivní. Nikoho asi nepřekvapí, že tyto rozhořčené hlasy patří tradičním potravinovým velmocím, jako je například Polsko. Nicméně spokojenost nevyjadřuje ani ČR nebo Německo. Mnozí Unii zazlívají právě důslednou, v některých případech by se dalo říci i úpornou, snahu o ochranu spotřebitele – příkladem budiž aféry s vynuceným přejmenováním potravin typu rum nebo pomazánkové máslo. To co se některým může jevit jako nařízení zavánějící šikanou však poskytuje spotřebitelům v rámci EU neoddiskutovatelný komfort a velmi vysokou úroveň ochrany.

V tomto bodě mohou někteří namítnout, že i přes všechna tato opatření se ke spotřebitelům stále dostávají nekvalitní, někdy dokonce i nebezpečné výrobky. Na obranu Bruselu je ale vhodné argumentovat, že prostor jednotného trhu je natolik rozsáhlý, že i při vyvinutí maximálního úsilí nelze zaručit celkovou absenci nekvalitních výrobků, i když jejich výskyt lze s úspěchem omezit. Na zachycování nekvalitních a nebezpečných potravin jsou tu instituce jako EFSA, nezanedbatelnými prostředky ale disponují i jednotlivé členské státy, respektive národní kontrolní orgány. Navíc díky propracovanému systému RASFF se informace velice rychle dostane až k národním kontaktním bodům a je jen na nich, jak s nastalou skutečností naloží.

Naproti tomu potravinová legislativa v USA není tak striktní jako v případě EU, což lze vyvodit z níže uvedeného přístupu obou stran k problematice geneticky modifikovaných potravin. Obecně lze říci, že hlavní institucí zodpovědnou za oblast bezpečnosti potravin je federální ministerstvo zdravotnictví, které v roce 2010 spustilo ve spolupráci s ministerstvem zemědělství internetový portál „Food Safety“. Prostřednictvím těchto webových stránek mohou tamější spotřebitelé snadno dohledat informace o rizicích, závadných potravinách či potravinách stahovaných z oběhu. Rovněž jsou zde k dispozici návody na doporučené zacházení s potravinami nebo záznamy o činnosti kontrolních orgánů.⁶⁴ Lze tedy říci, že plní podobné úkoly jako je tomu v případě evropské EFSA. Další velmi důležitou institucí je vládní Úřad pro kontrolu potravin a léčiv - FDA (Food and Drug Administration), jehož zřizovatelem je rovněž ministerstvo zdravotnictví Spojených států. FDA má na starost kontrolu a

⁶⁴ *Food Safety – Your Gateway to Federal Food Safety Information* [on-line]. 2013 [cit. 2013-6-25]. Dostupné z <<http://www.foodsafety.gov/>>.

regulaci potravin, doplňků stravy i léčiv, ale i kosmetických produktů, lékařských přístrojů či krevních produktů.⁶⁵ Nutno říci, že tato vládní agentura má velice dlouhou a bohatou historii, její založení je totiž datováno až do roku 1906.

Nicméně i přes tento pozitivní vývoj je v rámci USA povolena celá řada kontroverzních věcí. Za zmínku stojí zejména drůbeží maso, které místní farmáři louhují ve slabém chlorovém roztoku. Tato procedura má zajistit absolutní nezávadnost masa z hlediska možných bakteriálních nákaz a nutno podotknout, že v USA se jedná o zcela legitimní metodu. Výrobci dokonce nejsou ani povinni uvádět tuto skutečnost na obalech. Na druhou stranu nemůže být sporu o tom, že chlor je sám o sobě dosti nebezpečnou látkou s prokázaným negativním vlivem na lidské zdraví. EU proto opakovaně deklarovala obavy z dopadu dlouhodobější konzumace takto upraveného masa na zdraví evropských spotřebitelů. Za tímto účelem se členské státy v roce 2008 uchýlily k ráznému kroku, když takřka jednomyslně potvrdily dlouholetý zákaz dovozu chlorovaného masa na evropský trh a zamítly tak vstřícnější návrh Komise. Tehdejší český ministr zemědělství celou záležitost okomentoval slovy: „*Shoda mezi členskými státy byla téměř sto procentní. Pokud chce někdo dovážet jakékoli potravinářské výrobky na evropský trh, tak prostě musí splňovat standardy, které máme my tady. Bez ohledu na to, jestli jsou to Spojené státy nebo někdo jiný.*“⁶⁶

Zcela totožná situace panuje i v oblasti klonování zvířat a jejich následném využití pro potravinářské účely. Zatímco vládní agentura FDA dospěla k názoru, že „*maso a mléko z klonů hovězího dobytka, prasat a koz a potomků klonů jakýchkoli druhů, tradičně konzumovaných jako potraviny, je stejně bezpečné jako potraviny z konvenčně reprodukováných zvířat*“⁶⁷, EU byla ve svých vyjádřeních o poznání opatrnější. Prostřednictvím EFSA deklarovala obavy z takového postupu a akcentovala

⁶⁵ Blíže viz *FDA – U.S. Food and Drug Administration* [on-line]. 2013 [cit. 2013-6-25]. Dostupné z <<http://www.fda.gov/default.htm>>.

⁶⁶ *EU odmítla možnost dovážet chlorované drůbeží maso* [on-line]. 2013 [cit. 2013-6-20]. Dostupné z <<https://www.euroskop.cz/8956/9940/clanek/eu-odmitla-moznost-dovazet-chlorovane-drubezi-maso/>>.

⁶⁷ FDA. *FDA Issues Documents on the Safety of Food from Animal Clones* [on-line]. 2008 [cit. 2013-6-20]. Dostupné z <<http://www.fda.gov/NewsEvents/Newsroom/PressAnnouncements/2008/ucm116836.htm>>.

rozpor mezi klonováním a welfare (pohodou) zvířat. Opomenuto nezůstalo ani etické hledisko, což je záležitost, kterou FDA vůbec nebrala v potaz. FDA dále uvedla, že nehodlá „zavádět povinné značení pro potraviny z klonů dobytka, prasat a koz nebo jejich potomků, neboť potraviny získané z těchto zdrojů se neliší od potravin získaných ze zvířat produkovaných konvenčně.“⁶⁸ Americký úřad pro kontrolu potravin a léčiv své stanovisko podpořil tezí, že „jelikož se klony používají ke křížení, neočekává se, že se ve významném množství dostanou do potravinového řetězce. V současné době tedy FDA doporučuje, aby se potraviny z klonů jiných zvířat než je dobytek, prasata a kozy (např. tedy ovce), nevnášely do potravinového řetězce.“⁶⁹

Další sporným bodem je problematika geneticky modifikovaných organismů. Zatímco EU v této souvislosti vydala řadu legislativních opatření (viz nařízení o výsledovatelnosti č. 1829/2003/EC), v USA se doposud nemusí výrobky z geneticky modifikovaných plodin dokonce ani označovat.⁷⁰ Vekou roli v této situaci hraje především tamější silná lobby společnosti Monsanto, která zůstává imunní vůči veškerým výzvám volajícím po změně. V souvislosti s aférou WikiLeaks se navíc na světlo dostaly i velice znepokojivé informace, které dokazují úzké propojení lobbystických kruhů Monsanto a nejvyšších představitelů USA. Vysoce postavení politici a úředníci totiž ještě v roce 2007 velice vážně uvažovali o vytvoření jakési „černé listiny“ zemí, které odmítají uvádět na trh geneticky modifikované potraviny. Vůči těmto zemím měla být následně uplatněna celá řada sankcí, a to včetně obchodních. Je jasné, že uvedená opatření by se týkala především EU, což veřejně

⁶⁸ FDA. *FDA Issues Documents on the Safety of Food from Animal Clones* [on-line]. 2008 [cit. 2013-6-20]. Dostupné z

<<http://www.fda.gov/NewsEvents/Newsroom/PressAnnouncements/2008/ucm116836.htm>>.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ U.S. Senate. *Legislation - Roll Call Votes 113th Congress – 1st Session* [on-line]. 2013 [cit. 2013-6-20]. Dostupné z

<http://www.senate.gov/legislative/LIS/roll_call_lists/roll_call_vote_cfm.cfm?congress=113&session=1&vote=00135>.

přiznal i americký velvyslanec působící v Paříži, když prohlásil: „*Evropané si musí uvědomit, že jejich odmítavá politika je bude něco stát.*“⁷¹

V poslední době rozhýbala stojaté vody mezinárodní politiky kauza zahájení společných jednání mezi EU a USA. Předmětem jednání je obchodní dohoda, kterou mnozí označují za základ nového globálního ekonomického řádu. Tato dohoda má totiž komplexně řešit všechny úrovně a oblasti obchodní výměny a vytvořit tak vlastně obří transatlantickou zónu volného obchodu. Došlo by k odstranění dovozních tarifů, likvidaci překážek pro obchodování se zbožím, službami a investicemi a rovněž by byla provedena harmonizace příslušných právních předpisů a norem.⁷² Příznivci vidí v tomto kroku novou možnost, jak se efektivně bránit rostoucí čínské ekonomické moci, naopak její odpůrci poukazují na možné zhoršení situace v rámci jednotného evropského trhu. V této souvislosti je nejdiskutovanější záležitostí právě potravinová bezpečnost EU. Jak již bylo zmíněno výše, dnešní situace je taková, že EU „nedovolí“ uvedení výrobků (potažmo potravin) na jednotný trh, pokud jejich výrobce či dodavatel nesplní velmi striktní unijní předpisy upravující tuto oblast. Naproti tomu je v USA situace téměř opačná. Proto panují obavy, že USA by se mohly prostřednictvím nové obchodní dohody snažit prosadit dovoz geneticky modifikovaných potravin, produktů z klonovaných zvířat či chlorované drůbeže na jednotný evropský trh. Ostatně tento fakt nepopírá ani sama Komise, když upozorňuje, že jedním ze stěžejních témat jednání bude i otázka zdraví a hygieny potravin.⁷³ EK sice na jednu stranu slíbila, že nebude snižovat žádné platné standardy kvůli podpoře investic a obchodu, na straně druhé ale o neměnnosti tohoto tvrzení lze s úspěchem pochybovat. Již v minulosti se opakovaně

⁷¹ *WikiLeaks: Za averzi k GMO měla být EU potrestána* [on-line]. 2011 [cit. 2013-6-17]. Dostupné z <<http://www.euractiv.cz/zemedelstvi0/clanek/wikileaks-eu-mela-byt-potrestana-za-odmitani-gm-plodin-008300>>.

⁷² European Commission. *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)* [on-line]. 2013 [cit. 2013-6-23]. Dostupné z <<http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/>>.

⁷³ European Commission. *Transatlantic Trade and Investment Partnership – Questions and Answers* [on-line]. 2013 [cit. 2013-6-23]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/questions-and-answers/index_en.htm/>.

ukázalo, že Komise nakonec projeví vůli k dohodě, a to i za cenu ústupků. Proto se strany nejčastěji dohodnou na aplikaci minimálních standardů.

II. Cíl práce a hypotézy

Hlavním cílem této práce je analyzovat míru informovanosti o ochraně spotřebitele s ohledem na potravinovou bezpečnost v rámci Jihočeského kraje. Pro tyto účely jsem si stanovila následující čtyři hypotézy:

H1: Respondenti nejsou spokojeni se stávající situací v rámci ochrany spotřebitele.

H2: Respondenti jsou přesvědčeni o bezpečnosti českých potravin.

H3: Respondenti si myslí, že po vstupu ČR do EU došlo ke zhoršení bezpečnosti potravin.

H4: Respondenti se domnívají, že dovážené potraviny mohou ohrozit jejich zdraví.

III. Metodika

Teoretická část předkládané práce byla zpracována na základě nejaktuálnějších dostupných zdrojů – v tomto případě se jedná především o primární zdroje, které jsou z důvodu aktuality dostupné zejména v elektronické podobě. Ovšem opomíjena nejsou ani díla předních odborníků věnujících se tématu ochrany spotřebitelů a bezpečnosti potravin jako takové. Praktická část pak vychází z kvantitativního výzkumu, a to konkrétně z metody sběru anonymních dotazníků, které byly distribuovány v rámci Jihočeského kraje v průběhu měsíce května 2013. K následnému statistickému vyhodnocení hypotéz byl použit počítačový program Microsoft Excel – funkce chí-test. Ke každé hypotéze jsem si nejprve stanovila hypotézu nulovou a alternativní. Nulová hypotéza vždy operovala s cifrou 60 % jakožto nutnou překvizitou pro její potvrzení. Poměr 60:40 byl zvolen zcela účelově po konzultaci s Mgr. Dvořáčkovou, a to z toho důvodu, že hodnota 60 % reprezentuje jasnou nadpoloviční většinu všech respondentů. Pokud tedy s tvrzením uvedeným v hypotéze souhlasí, popř. nesouhlasí, nadpoloviční většina dotázaných, můžeme takové tvrzení přijmout, popř. odmítnout, jako pravdivé.

Pravdivost hypotéz byla ověřována pomocí chí-testu. Dosažená hladina významnosti vygenerovaná pomocí této funkce byla posléze porovnána se stanovenou hladinou významnosti o hodnotě $\alpha = 0,05$. Prostřednictvím komparace těchto dvou hodnot došlo následně k potvrzení či vyvrácení nulové hypotézy. Pokud hladinu významnosti dosaženou v rámci chí-testu představovalo číslo $> 0,05$, byla nulová hypotéza statisticky potvrzena. V případě, že dosažená hladina významnosti byla reprezentována číslem $< 0,05$, zamítli jsme nulovou hypotézu a přijali hypotézu alternativní. Následně jsme ještě porovnali procentuelní vyjádření pozorovaných a očekávaných četností, což bylo základem pro definitivní potvrzení či zamítnutí 4 hlavních hypotéz.

Cílem mého výzkumu bylo zjistit míru informovanosti obyvatel Jihočeského kraje o problematice ochrany spotřebitele s primárním důrazem na bezpečnost zde prodávaných potravin. Každý z dotazníků (viz příloha č.1) obsahoval 20 otázek,

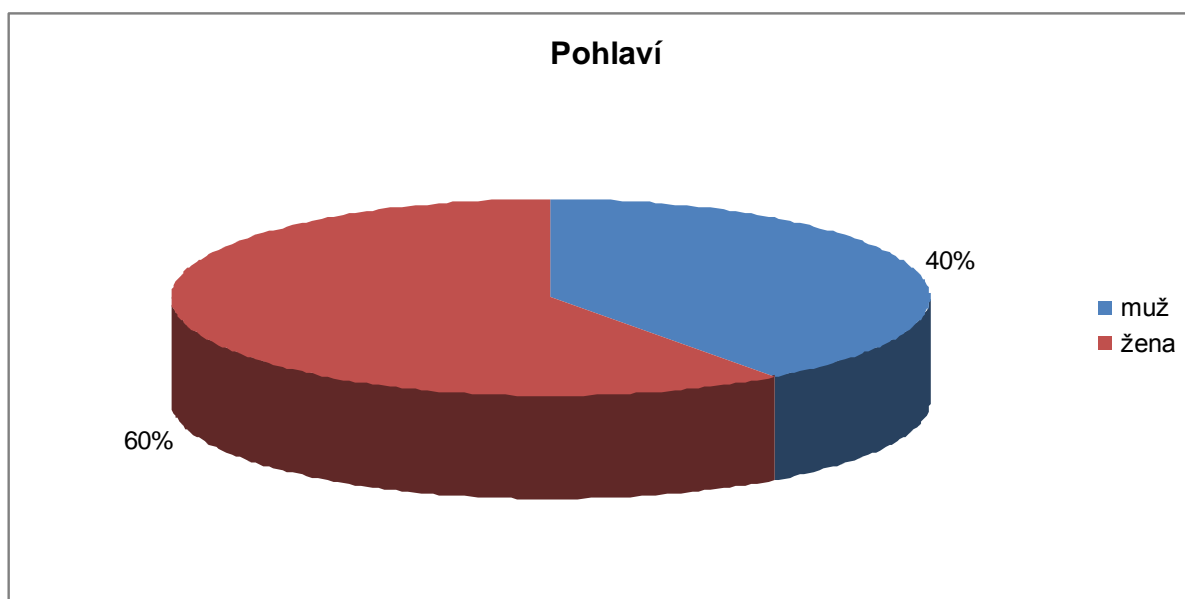
přičemž otázky č. 1, 2, 3, 4 posloužily k bližšímu zařazení respondentů (pohlaví, věk, dosažené vzdělání a místo bydliště). Otázky č. 9 a 14 jsou polootevřenými, zbytek pak tvoří otázky uzavřené. V rámci mého výzkumu jsem náhodně oslovila celkem 200 respondentů, přičemž dotazník skutečně vyplnilo pouze 183 oslovených. Z toho tedy vyplývá, že návratnost dotazníků byla na úrovni 91,5 %, což vykazuje velmi dobrou vypovídací hodnotu mého výzkumu. Na tomto místě je ještě vhodné poznamenat, že dotazníky byly distribuovány pouze v rámci Jihočeského kraje, konkrétně v Písku, Českých Budějovicích, Táboře a ve Strakonících, přičemž v každém městě bylo rozdáno 50 dotazníků. V Českých Budějovicích dotazník nevyplnilo celkem 11 oslovených, tj. 22 %, v Táboře bylo zamítavé stanovisko k výzkumu pozorováno u 4 respondentů, tj. 8 % a ve Strakonících se odmítli zúčastnit pouze 2 respondenti, tj. 4 %. V tomto ohledu byl výjimečným místem Písek, kde mi kompletně vyplněný dotazník vrátili všichni oslovení.

Ve zkoumaném vzorku jsou muži zastoupeni ve 40 % a zbytek, tj. 60 % respondentů tvoří ženy. Co se věkového rozpětí týče, i v tomto případě jsem se snažila o co nejvyváženější poměr – nakonec tvoří nejsilněji zastoupenou kategorii lidé ve věku 40-49 let, následují je mladí ve věku 18-29 let, za nimi se drží senioři v kategorii 60 a více let, dále třicátníci a nakonec padesátníci. Jelikož se analyzovaná problematika týká potravin, rozdávala jsem dotazníky u velkých nákupních center – supermarketů. Zde se navíc lze setkat s lidmi z různě velkých sídel – zastoupeny jsou jak obce do 1.000 obyvatel, přes středně velké obce do 20.000 obyvatel a nechybí ani respondenti, jejichž sídlem jsou obce nad 20.000 obyvatel.

IV. Výsledky

a) Výsledky anonymního dotazníkového šetření

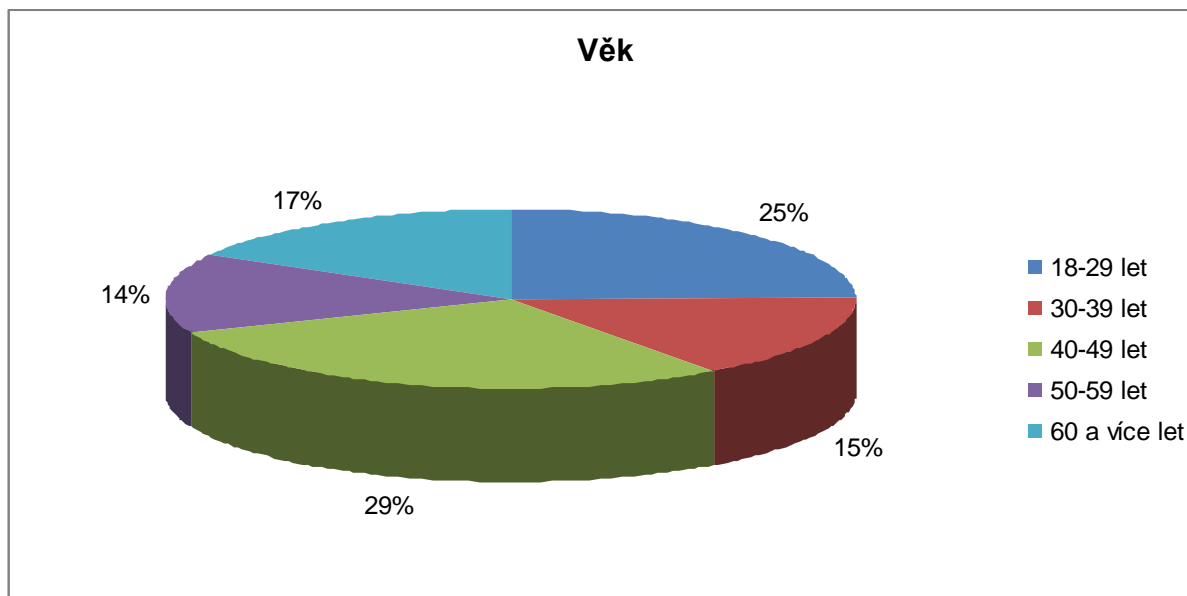
Graf č. 1 – Pohlaví respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 1 zobrazuje poměr pohlaví respondentů. V rámci Jihočeského kraje vyplnilo dotazník celkem 40 % mužů (tj. 73 oslovených) a 60 % žen (tj. 110 dotazovaných).

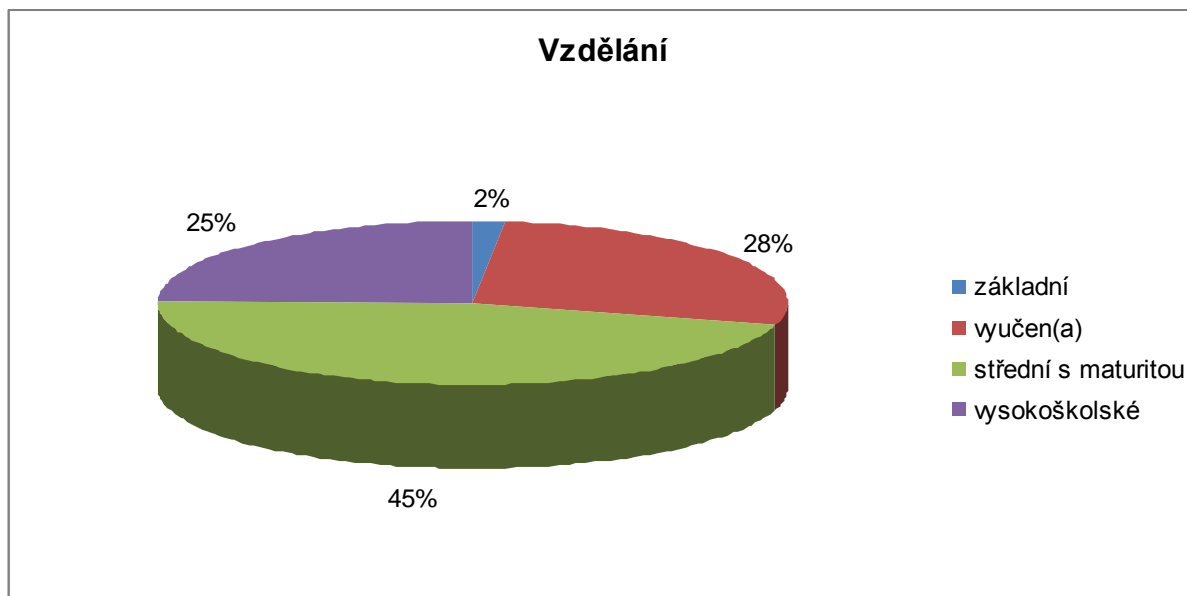
Graf č. 2 – Věk respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

V grafu č. 2 je zobrazeno věkové rozmezí respondentů. Nejsilnější věkovou skupinou jsou čtyřicátníci, resp. lidé ve věku 40-49 let, kteří tvoří 29 % (tj. 53 respondentů). Následuje je věková kategorie 18-29 let, která je zastoupena 25 % (tj. 45 oslovených). Třetí nejhojněji zastoupenou kategorií jsou lidé ve věku 60 a více let, kterých bylo celkově 17 % (tj. 31 respondentů). V závěsu za nimi se umístili respondenti mezi 30-39 lety, kteří tvoří 15 % (tj. 28 dotázaných). Nejméně zastoupenou skupinou jsou padesátníci, tedy věková kategorie 50-59 let, která zaujímá 14 % (tj. 26 respondentů) z celkového poměru.

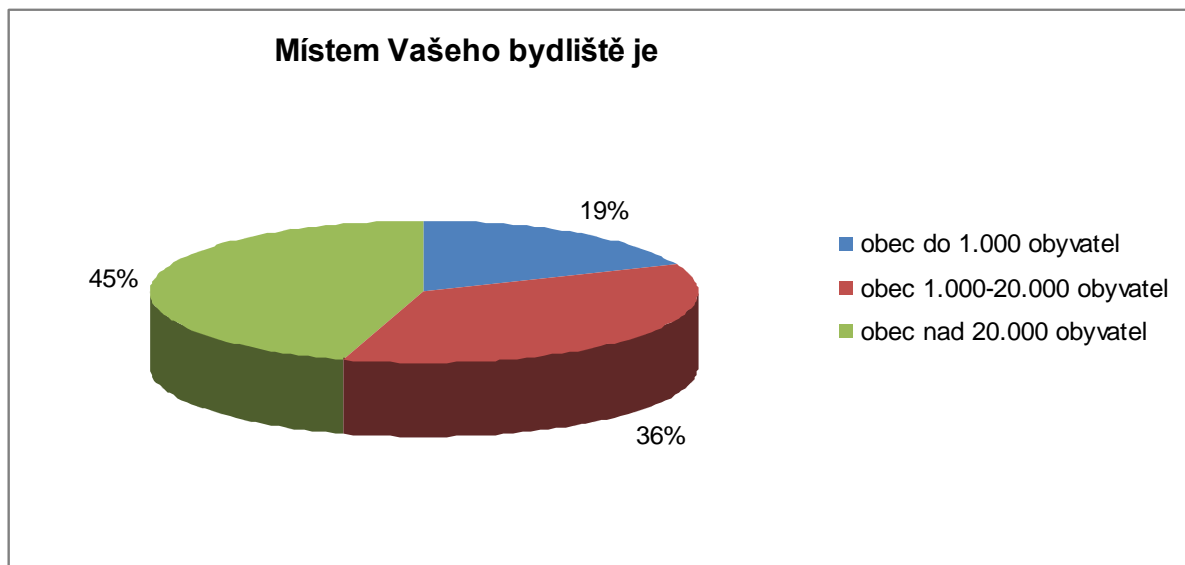
Graf č. 3 - Vzdělání respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Na grafu č. 3 můžeme vysledovat výši vzdělání dotazovaných. Z výsledků vyplývá, že největší podíl respondentů disponuje středoškolským vzděláním s maturitou – celkem tato skupina tvoří 45 % (tj. 84 respondentů). Odpověď vyučen(a) zvolilo 28 % oslovených (tj. 51 respondentů). Vysokoškolský diplom pak vlastní 25 % dotázaných (tj. 45 respondentů). Potěšujícím faktem je, že nejméně zastoupenou skupinu tvoří lidé jen se základním vzděláním, kteří se na celkovém poměru podílí jen 2 % (tj. 3 respondenti).

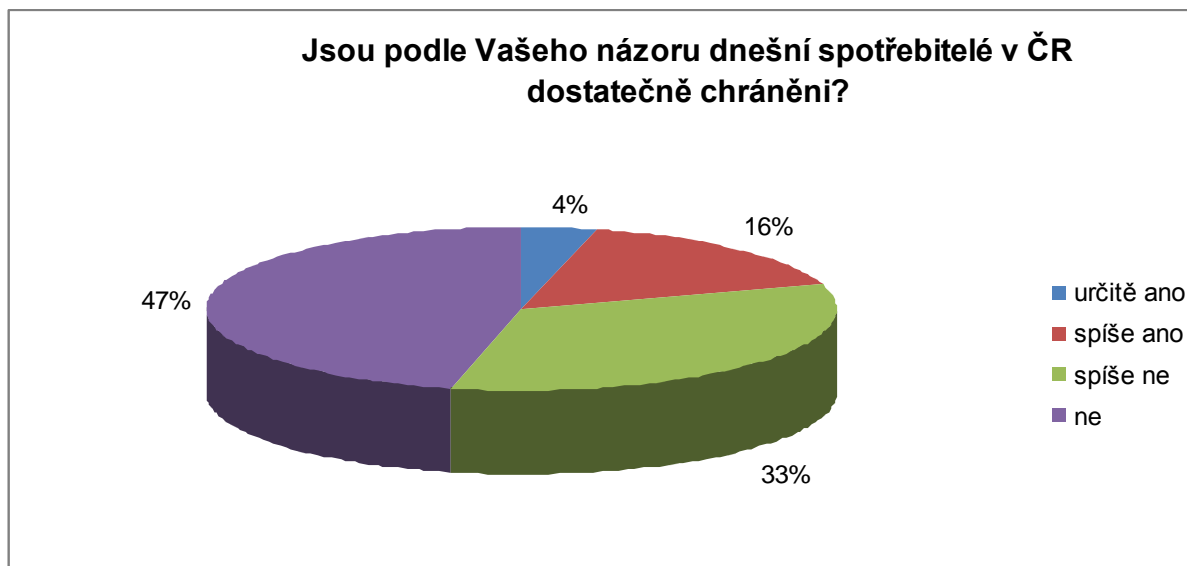
Graf č. 4 – Bydliště respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu č. 4 lze vyčíst, že nejvíce dotázaných bydlí v obcích nad 20.000 obyvatel – celkem tento podíl tvoří 45 % (tj. 83 oslovených). Bydliště v obci s 1.000-20.000 obyvateli má 36 % dotázaných (tj. 66 respondentů). Nejmenších hodnot dosahovala možnost obce do 1.000 obyvatel – tuto variantu si zvolilo pouze 19 % dotázaných (tj. 34 respondentů).

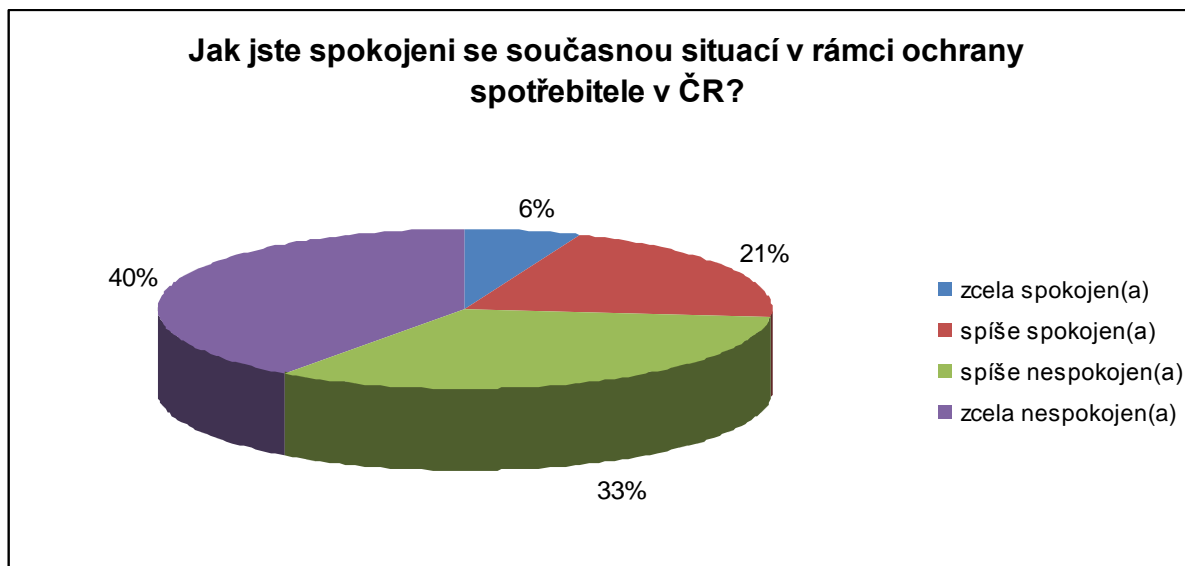
Graf č. 5 – Jsou podle Vašeho názoru dnešní spotřebitelé v ČR dostatečně chráněni?

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 5 nám ilustruje, že celých 47 % (tj. 85 dotázaných) si myslí, že spotřebitelé v ČR nejsou dostatečně chráněni. Odpověď „spíše ne“ si zvolilo 33 % (tj. 61 respondentů). Celkem tedy vyjádřilo nespokojenost 80 % (146 respondentů). Co se týče ostatních možností, obecná spokojenost byla potvrzena jen ve 4 % případů (tj. 7 respondentů) a alternativa „spíše ano“ se na celkovém skóre podílí 16 % (tj. 30 respondentů). Celkem je tedy se stávající situací v oblasti ochrany spotřebitelů spokojeno jen 20 % dotázaných (tj. 37 respondentů).

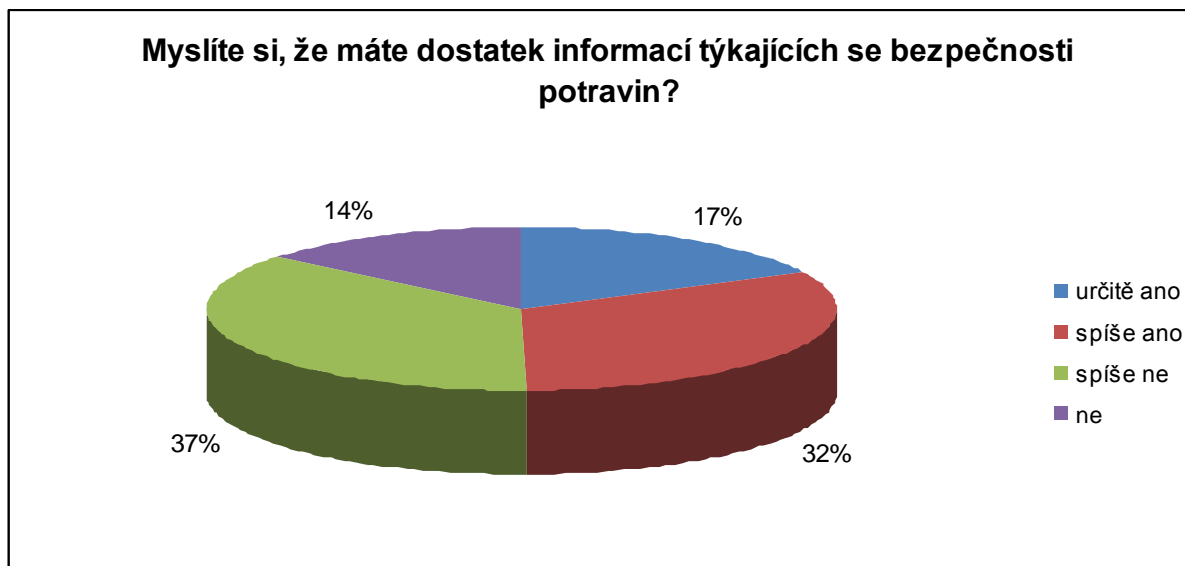
Graf č. 6 – Jak jste spokojeni se současnou situací v rámci ochrany spotřebitele v ČR?

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 6 analyzuje spokojenost se současnou situací, která panuje v rámci ochrany spotřebitele v ČR. Celkovou nespokojenost vyjádřilo 40 % (tj. 73 dotazovaných). Odpověď „spíše nespokojen(a)“ zvolilo 33 % (tj. 61 dotazovaných). Sumárně je tedy se současnou situací nespokojeno na 73 % (tj. 134 dotazovaných). Z výzkumu dále vyplynulo, že s alternativou o absolutní spokojenosti se ztotožnilo pouze 6 % (tj. 11 dotazovaných). Spíše spokojeno je pak 21 % (tj. 38 dotazovaných). Celkově je tedy se současnou situací na poli ochrany spotřebitele spokojeno 27 % (tj. 49 dotazovaných).

Graf č. 7 – Myslíte si, že máte dostatek informací týkajících se bezpečnosti potravin?

Zdroj: Vlastní výzkum

V rámci grafu č. 7 se nám názorně ukázalo, do jaké míry se spotřebitelé domnívají, že disponují dostatečnými informacemi o bezpečnosti potravin. Zde byl poměr zástupců obou táborů celkem vyrovnaný. Nejvíce dotazovaných zvolilo možnost, že takovými informacemi spíše nedisponují – konkrétně se jednalo o 37 % (tj. 66 respondentů). Ovšem celých 32 % (tj. 59 dotazovaných) odpovědělo na položenou otázku „spíše ano“. Absolutní dostatek informací vyjádřilo 17 % (tj. 32 dotazovaných). Naopak nedostatek informací pocítuje 14 % (tj. 26 dotazovaných). Celkově lze tedy vyhodnotit, že 51 % (tj. 92 dotázaných) je přesvědčeno, že nedisponuje dostatkem informací týkajících se bezpečnosti potravin. Na opačné straně pak stojí 49 % (tj. 91 dotázaných), kteří vyhodnotili, že mají takových informací dostatek.

Graf č. 8 – Sledujete kvalitu potravin?

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu č. 8 můžeme vypočítat tendence týkající se zájmu respondentů o kvalitu potravin. Na otázku, zda sledují při svých nákupech kvalitu potravin, odpovědělo celých 49 % (tj. 89 respondentů) jasně ano. Možnost „spíše ano“ deklarovalo dalších 29 % (tj. 53 respondentů). V celkovém součtu se tedy 78 % (tj. 142 respondentů) vyjádřilo kladně. Naopak 14 % (tj. 26 respondentů) se ztotožnilo s odpovědí „spíše ne“. Absence zájmu o kvalitu potravin byla zaznamenána u 8 % (tj. 15 respondentů). Sumárně tedy kvalitu potravin nesleduje 22 % (tj. 41 respondentů).

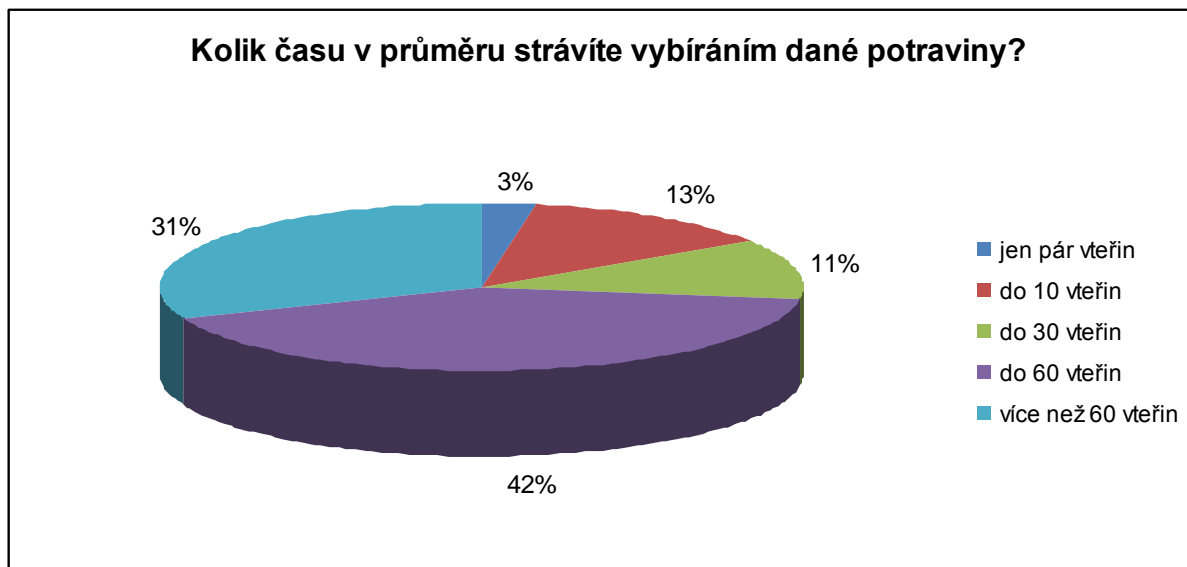
Graf č. 9 – Podle čeho Vy osobně nejvíce poznáte kvalitu dané potraviny?

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 9 se zabývá otázkou, čím se respondenti řídí, když chtějí poznat kvalitu dané potraviny. Nejvíce dotázaných zaškrtnulo „složení“ – konkrétně se jednalo o 33 % (tj. 59 dotázaných). V těsném závěsu za složením se umístila „země původu“, což je varianta, kterou si zvolilo 28 % (tj. 52 dotazovaných). Třetí nejčetnější kategorii tvoří „cena“ – s touto možností se ztotožnilo 26 % (tj. 48 dotazovaných). Podle výrobce pozná kvalitu potravin 11 % (21 dotazovaných). Naopak na samém chvostu se umístila možnost, že kvalitu potraviny lze nejlépe rozpoznat podle vzhledu, když se s ní identifikovala pouhá 2 % (tj. 3 dotázání). Zajímavé je, že nikdo z respondentů nezvolil otevřenou možnost „jiné“ a nevyjádřil tak své preference, které nespádaly do žádné z předchozích kategorií.

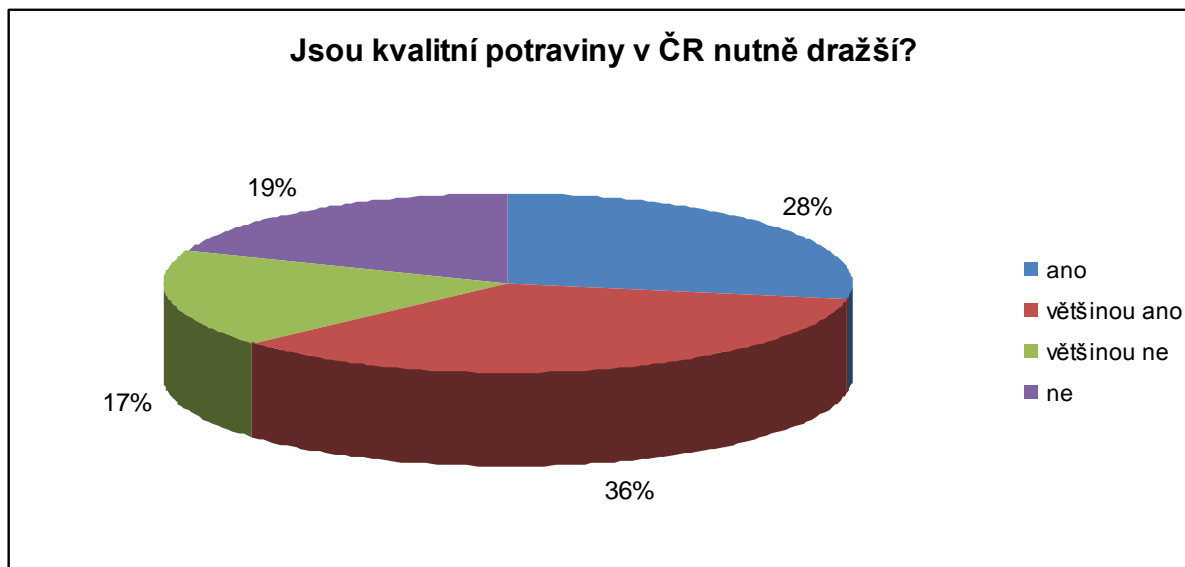
Graf č. 10 – Kolik času v průměru strávíte vybíráním dané potraviny?

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu č. 10 lze snadno vyčíst, kolik času stráví spotřebitelé vybíráním dané potraviny. Nejvíce z nich se ztotožnilo s možností, že výběr potraviny jim nezabere více než 60 vteřin – celkově se jedná o 42 % (tj. 76 respondentů). 31 % (tj. 57 respondentů) stráví výběrem potraviny dokonce více než minutu. Do 10 vteřin je schopno vybrat zboží na 13 % (tj. 24 respondentů), 30 vteřin jako mezní interval pak zvolilo 11 % (tj. 21 respondentů). Nejmenší zastoupení získala možnost „jen pár vteřin“, k níž se přihlásila jen 3 % (tj. 5 respondentů).

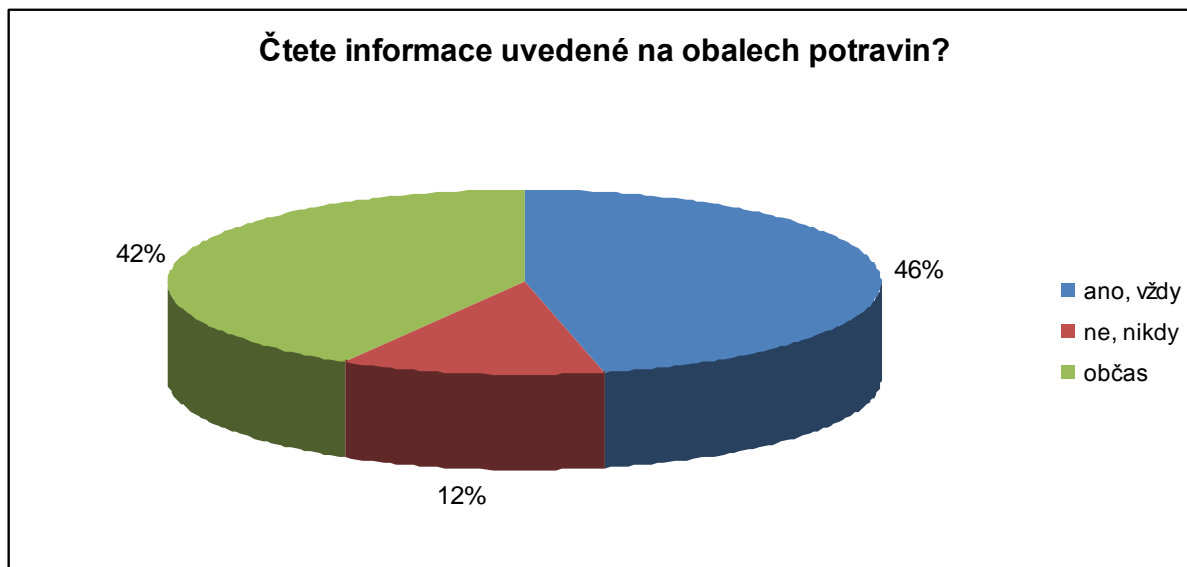
Graf č. 11 – Jsou kvalitní potraviny v ČR nutně dražší?

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 11 zjišťuje, zda se respondenti domnívají, že kvalitní potraviny v ČR jsou nutně dražší. Z výsledků vyplývá, že 36 % (tj. 65 dotázaných) je přesvědčeno, že tato teze je většinou pravdivá. Dalších 28 % (tj. 51 dotázaných) se domnívá, že kvalitní potraviny musí být vždy nutně dražší. Celkem je tedy o přímé úměře ve vztahu kvality potravin a jejich ceny přesvědčeno 64 % (tj. 116 dotázaných). Naopak pro neplatnost tohoto tvrzení hlasovalo 19 % (tj. 35 dotázaných). Variantu, že kvalitní potraviny nejsou v ČR většinou dražší, zvolilo 17 % (tj. 32 dotázaných). Sumárně se tedy 36 % (tj. 67 dotázaných) domnívá, že kvalitní potraviny v ČR nemusí být nutně dražší.

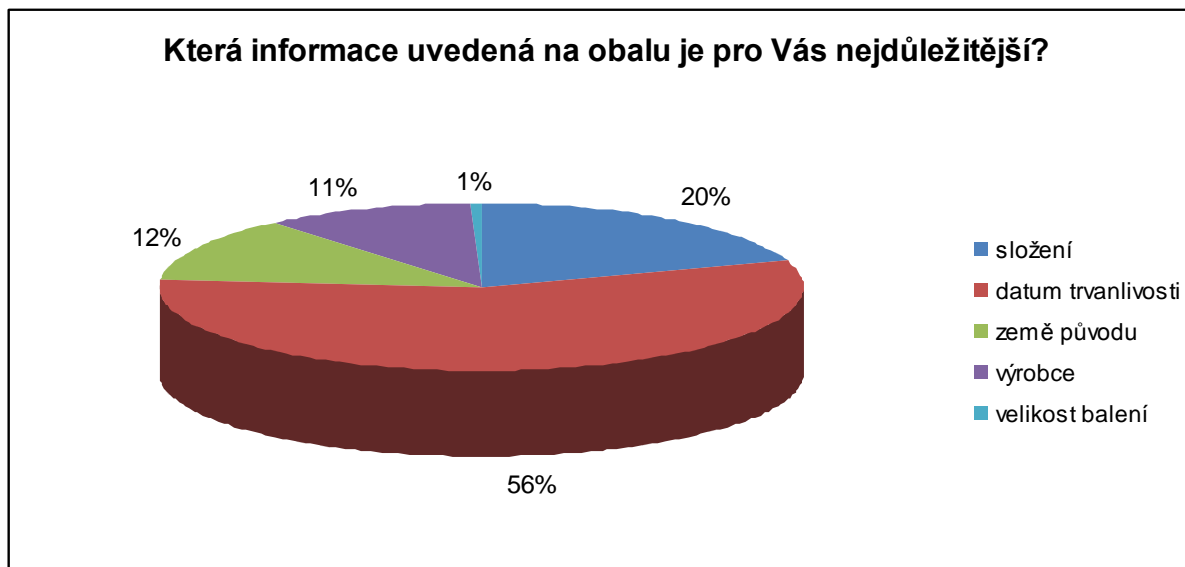
Graf č. 12 – Čtete informace uvedené na obalech potravin?

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 12 se zabývá zájmem respondentů o informace uvedené na obalech potravin. Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že 46 % (tj. 85 respondentů) tyto informace vždy sleduje a cíleně vyhledává. S variantou „občas“ se ztotožnilo 42 % (tj. 76 respondentů). Pro zbylých 12 % (tj. 22 respondentů) pak tyto informace nejsou zajímavé, a proto je nikdy nečtou.

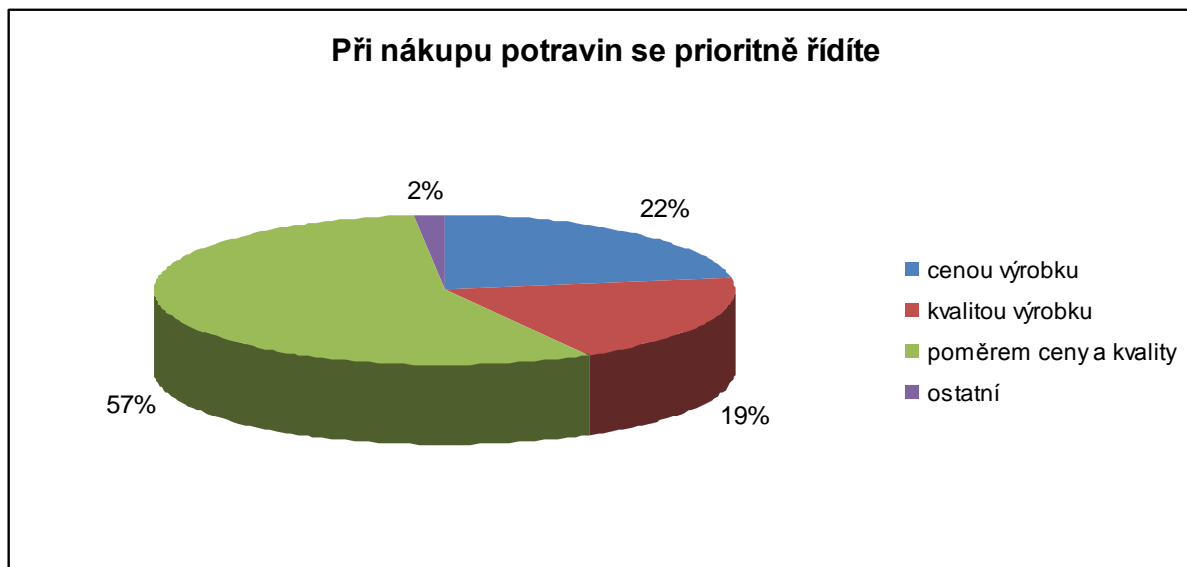
Graf č. 13 – Která informace uvedená na obalu je pro Vás nejdůležitější?

Zdroj: Vlastní výzkum

Výsledky zobrazené v grafu č. 13 se týkají pouze té části dotazovaných, kteří na předchozí otázku odpověděli kladně a informace uvedené na obalech potravin tedy čtou vždy nebo občas. Celkem se tento graf týká 88 % všech respondentů, tj. 161 lidí. Z tohoto počtu zvolila největší část dotázaných – konkrétně 56 % (tj. 91 respondentů) – položku „datum trvanlivosti“. Pro dalších 20 % (tj. 32 dotázaných) hraje nejdůležitější roli složení. 12 % (tj. 20 dotázaných) pak primárně sleduje zemi původu a následně 11% (tj. 17 dotázaných) nejvíce zajímá výrobce dané potraviny. Nejméně hlasů získala varianta, že nejdůležitější informací uváděnou na obalech potravin je velikost balení – s touto možností se identifikovalo jen 1 % (tj. pouze jediný respondent).

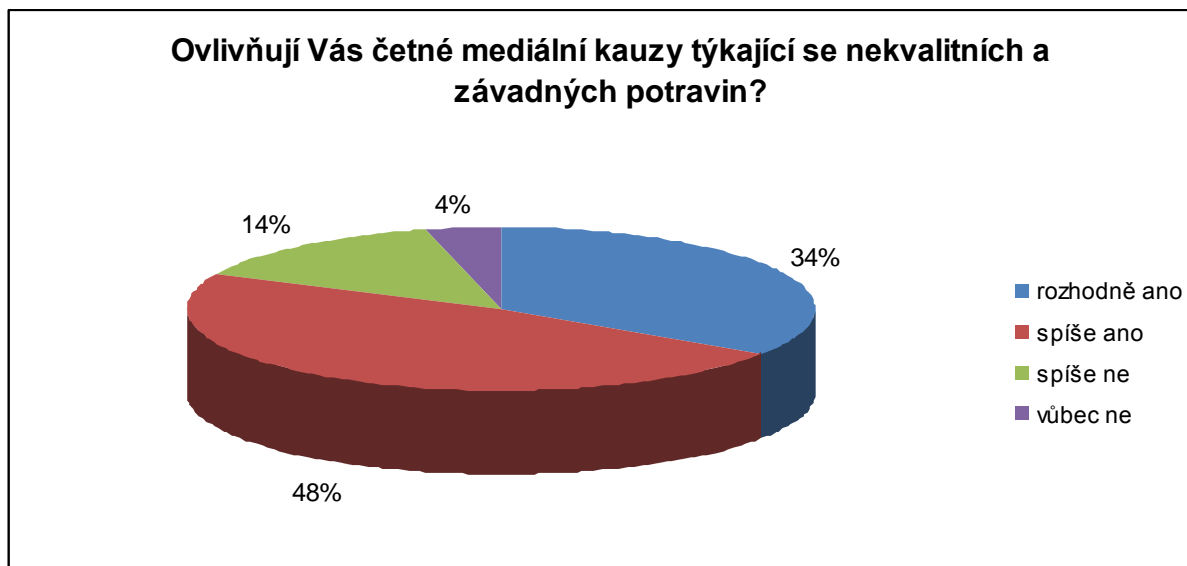
Graf č. 14 – Při nákupu potravin se prioritně řídíte...

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 14 zobrazuje odpovědi respondentů na otázku, čím se při nákupu oni sami prioritně řídí. Nejvíce zástupců získala možnost poměrem ceny a kvality, již zaškrtno 57% (tj. 104 dotázaných). 22 % (tj. 41 dotázaných) se řídí zejména cenou dané potravin, pro dalších 19 % (tj. 35 dotázaných) je rozhodující její kvalita. Zbývá 2 % (tj. 3 dotázaní) zvolila variantu „ostatní“. U respondentů, kteří se rozhodli pro tuto možnost, se předpokládalo uvedení bližší specifikace, což je ostatně patrné již ze samotné struktury dotazníku (viz níže). Nicméně ani jeden z těchto 3 respondentů žádné doplňující podrobnosti neuvedl.

Graf č. 15 – Ovlivňují Vás četné mediální kauzy týkající se nekvalitních a závadných potravin?

Zdroj: Vlastní výzkum

V grafu č. 15 jsme se zabývali otázkou, zda současné mediální kauzy týkající se nekvalitních a závadných potravin nějakým způsobem ovlivnily českou veřejnost. Největší podíl – 48 % (tj. 87 respondentů) - zvolil v rámci dotazníkového šetření variantu „spíše ano“. 34 % (tj. 63 respondentů) se pak vyjádřilo, že medializace potravinových skandálů je rozhodně ovlivnila. Celkově tedy mediální kauzy ovlivnily 82 % (tj. 150 respondentů). Naopak možnost, že tyto události spíše nevedly k žádnému ovlivnění, připustilo 14 % (tj. 26 respondentů). Jakékoli ovlivnění pak rozhodně popřela pouhá 4 % (tj. 7 respondentů). Sumárně se tedy medializací potravinových kauz nenechalo ovlivnit 18 % (tj. 33 respondentů).

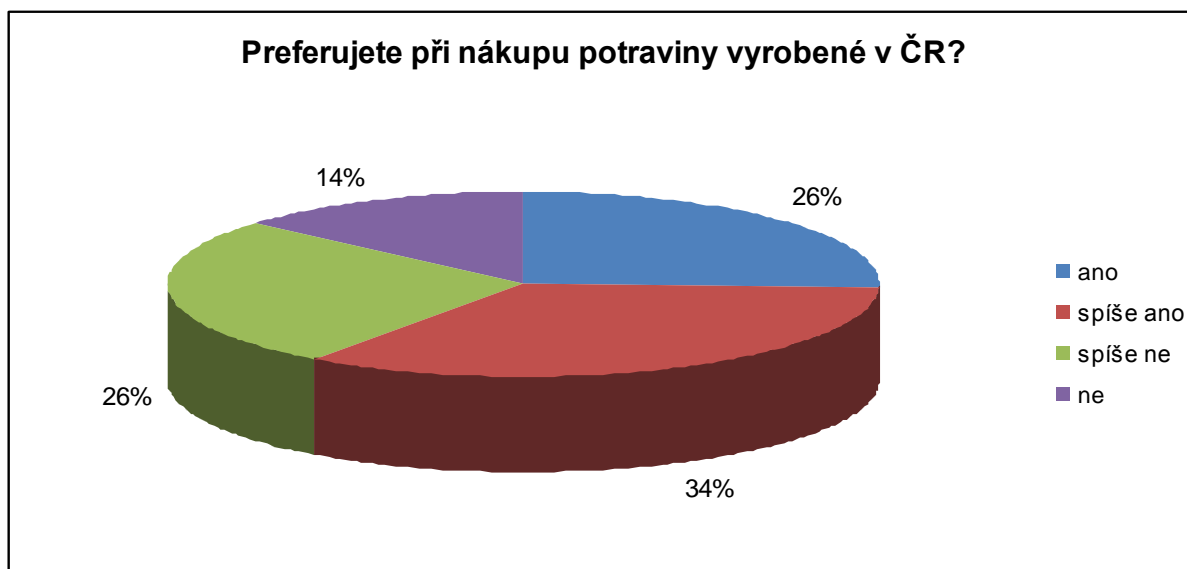
Graf č. 16 – Domníváte se, že veškeré potraviny prodávané na území ČR jsou bezpečné a nezávadné?

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 16 zobrazuje názor jihočeských spotřebitelů na bezpečnost a nezávadnost všech potravin prodávaných na území ČR. Nejvíce dotázaných – 38 % (tj. 71 respondentů) se domnívá, že tezi o bezpečnosti a nezávadnosti spíše nelze uplatnit na veškeré potraviny. 26 % (tj. 47 respondentů) naopak spíše věří variantě, že všechny potraviny na českém trhu jsou bezpečné a nezávadné. Dalších 23 % (tj. 42 respondentů) je přesvědčeno, že nezávadnost a bezpečnost se rozhodně nelze aplikovat na všechny potraviny na českém trhu. Bezvýhradnou důvěru v nezávadnost a bezpečnost potravin vyjádřilo 13 % (tj. 23 respondentů). V souhrnu tedy 61 % (tj. 113 respondentů) nevěří, že veškeré potraviny prodávané v rámci ČR jsou bezpečné a nezávadné. O pravém opaku je pak přesvědčeno 39 % (tj. 70 respondentů).

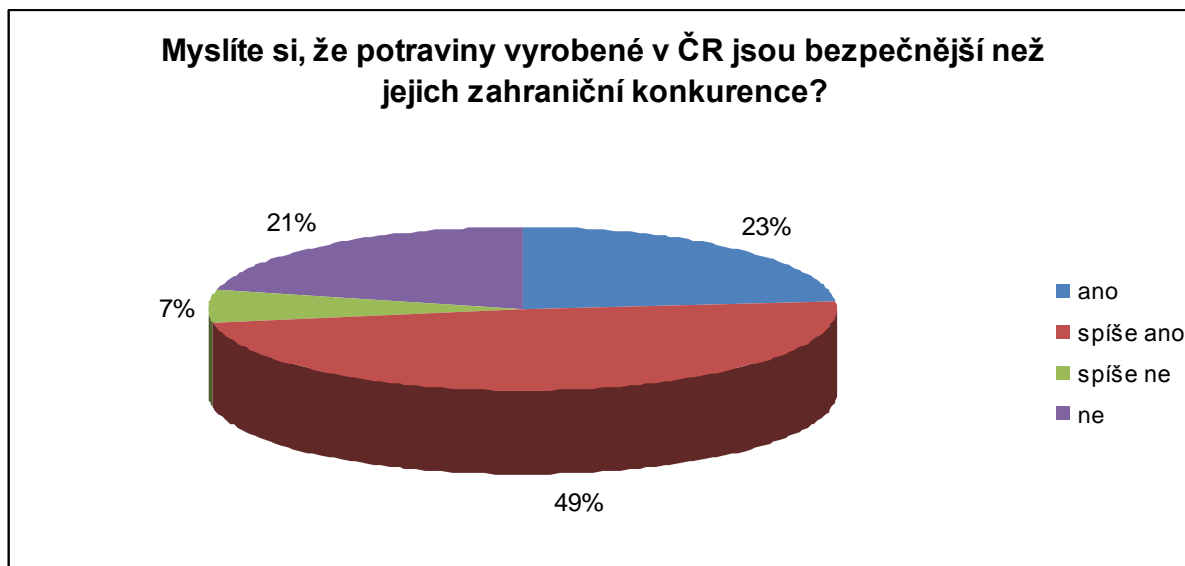
Graf č. 17 – Preferujete při nákupu potraviny vyrobené v ČR?

Zdroj: Vlastní výzkum

V rámci grafu č. 17 sledujeme, zda obyvatelé jižních Čech prioritně nakupují české potraviny. Největší část respondentů potvrdila, že při nákupech spíše preferuje české výrobky – celkově tvořili zástupci z tohoto tábora 34 % (tj. 63 dotázaných). Varianta vyjadřující absolutní souhlas s preferencí českých potravin obdržela stejně jako možnost spíše neupřednostňující domácí výrobky 26 % hlasů (tj. 47, resp. 48 dotázaných). Nejméně zastánců si připsala možnost rozhodně odmítající preferenci domácích potravin, která získala 14 % (tj. 25 dotázaných). Celkově tedy z výzkumu vyplynulo, že 60 % (tj. 110 respondentů) při svých nákupech upřednostňuje české potraviny, zatímco zbylých 40 % (tj. 73 respondentů) preferenci domácích výrobků zamítlo.

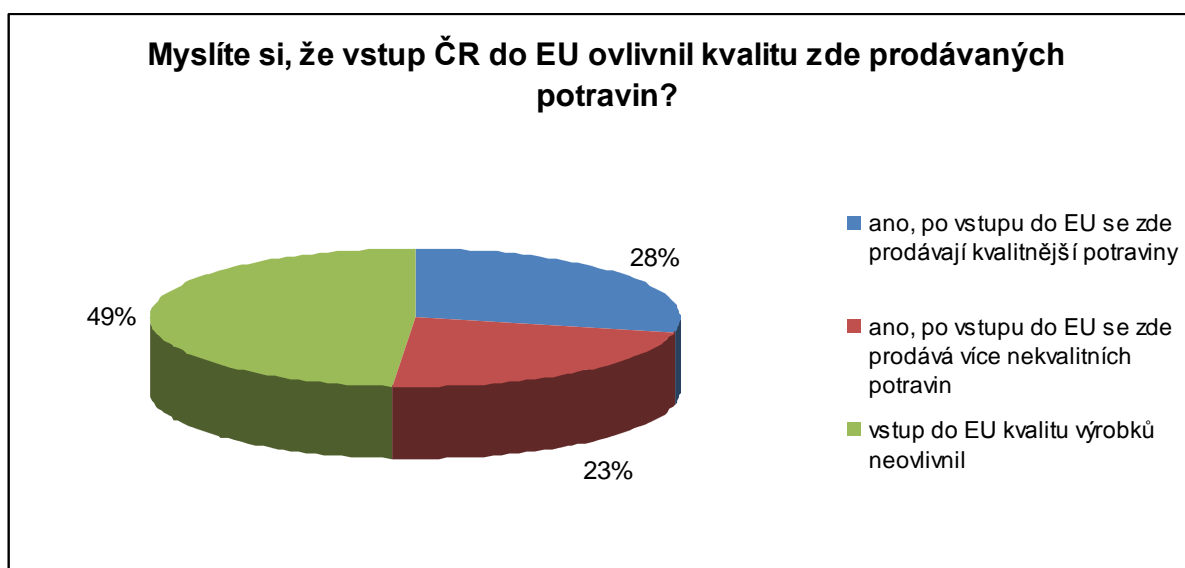
Graf č. 18 – Myslíte si, že potraviny vyrobené v ČR jsou bezpečnější než jejich zahraniční konkurence?

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 18 nám zobrazuje názory respondentů na tezi, že tuzemské potraviny jsou bezpečnější než jejich zahraniční konkurence. S tímto tvrzení spíše souhlasí na 49 % (tj. 89 dotázaných). Bezvýhradný souhlas pak vyjádřilo 23 % (tj. 43 dotázaných). Lze tedy říci, že celkově 72 % (tj. 132 dotázaných) se domnívá, že potraviny vyrobené v ČR vykazují větší bezpečnost než jejich zahraniční ekvivalenty. S nastolenou tezí rozhodně nesouhlasí 21 % (tj. 39 dotázaných). Odpověď „spíše ne“ pak zvolilo jen 7 % (tj. 12 dotázaných). Sumárně tedy tezi o větší bezpečnosti českých potravin ve srovnání s jejich zahraniční konkurencí nesouhlasí na 28 % (tj. 51 dotázaných).

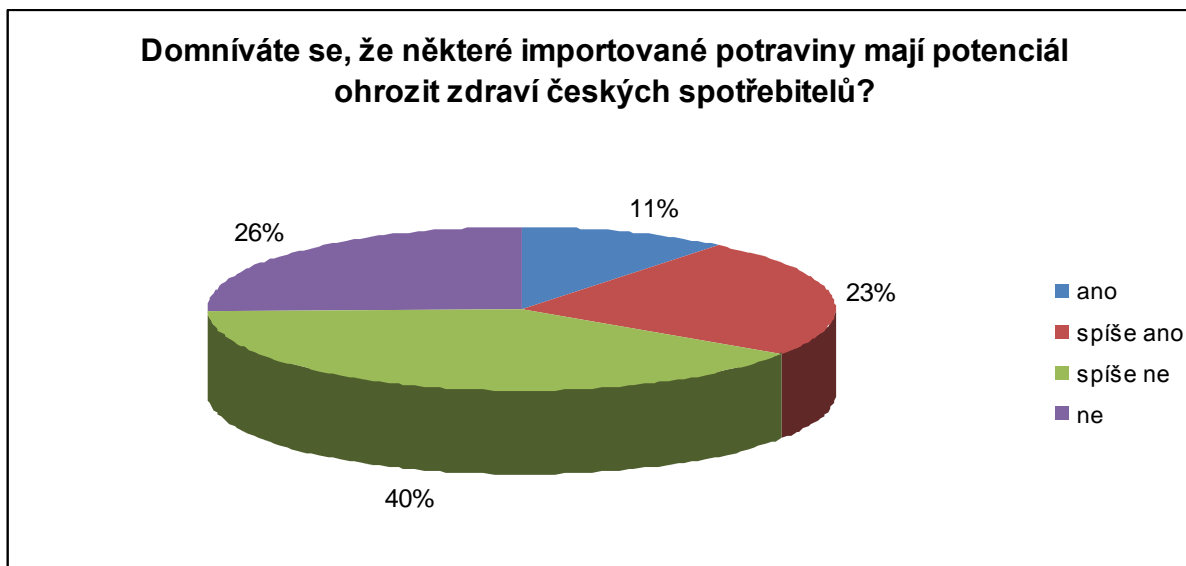
Graf č. 19 – Myslíte si, že vstup ČR do EU ovlivnil kvalitu zde prodávaných potravin?

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu č. 19 se dozvídáme názory obyvatel Jihočeského kraje na souvislost mezi českým vstupem do EU a kvalitou prodávaných potravin. 49 % (tj. 89 respondentů) se domnívá, že náš vstup do EU kvalitu výrobků nijak neovlivnil. Naopak 28 % (tj. 52 respondentů) je přesvědčeno, že po vstupu ČR do EU se na tuzemském trhu prodávají kvalitnější potraviny. Zbýlých 23 % (tj. 42 respondentů) se ztotožnilo s variantou, že náš vstup do EU ovlivnil kvalitu zde prodávaných potravin, ale v negativním slova smyslu.

Graf č. 20 – Domníváte se, že některé importované potraviny mají potenciál ohrozit zdraví českých spotřebitelů?

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 20 ilustruje rozložení názorů na otázku, zda některé dovážené potraviny mohou ohrozit zdraví českých spotřebitelů. Celých 40 % (tj. 73 dotázaných) si myslí, že to spíše není možné. O absolutní nemožnosti je pak přesvědčeno 26 % (tj. 47 dotázaných). Celkově na položenou otázku odpovědělo zamítavě 66 % (120 dotázaných). Naopak 23% (tj. 43 dotázaných) spíše souhlasí, že importované potraviny mají potenciál ohrozit zdraví českého spotřebitele. Rozhodně je o této variantě přesvědčeno 11 % (tj. 20 dotázaných). Ze sumarizace tedy vyplývá, že 34 % (tj. 63 dotázaných) považuje za reálné, že některé potraviny dovezené na český trh mají potenciál ohrozit zdravotní stav domácích spotřebitelů.

b) Statistické vyhodnocení hypotéz

H1: Respondenti nejsou spokojeni se stávající situací v rámci ochrany spotřebitele.

H_0 (nulová hypotéza): 60 % spotřebitelů je nespokojeno se stávající situací v rámci ochrany spotřebitele.

H_A (alternativní hypotéza): Poměr respondentů, kteří jsou spokojeni : nespokojeni, není 40:60.

Tabulka chí testu č. 1 - Jak jste spokojeni se současnou situací v rámci ochrany spotřebitele v ČR?

Spokojenost	Pozorované		Očekávané		Dosažená hladina významnosti
	četnosti	procenta	četnosti	procenta	
ano	49	27 %	73,2	40 %	0,000260603
ne	134	73 %	109,8	60 %	
celkem	183	100 %	183	100 %	

Zdroj: Vlastní výzkum

Prostřednictvím funkce chí-test jsme porovnali pozorované a očekávané četnosti odpovědí na otázku č. 6 při určení hladiny statistické významnosti $\alpha = 0,05$. Dosažená hladina významnosti stanovená pomocí chí-testu je vyjádřena číslem $p = 0,000260603$. Jelikož je hodnota $p < 0,05$, znamená to, že zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, jež má následující znění: Poměr respondentů, kteří jsou spokojeni:nespokojeni, není 40:60.

Poměr respondentů, kteří nejsou spokojeni se stávající situací v rámci ochrany spotřebitele, tvoří více než 60 % (konkrétně se jedná o 73 %), tudíž **H1 platí**.

H2: Respondenti jsou přesvědčeni o bezpečnosti českých potravin.

H_0 (nulová hypotéza): 60 % respondentů je přesvědčeno o bezpečnosti českých potravin.

H_A (alternativní hypotéza): Poměr respondentů, kteří jsou : nejsou přesvědčeni o bezpečnosti českých potravin není 60 : 40.

Tabulka chí-testu č. 2 - Myslíte si, že potraviny vyrobené v ČR jsou bezpečnější než jejich zahraniční konkurence?

Bezpečnost potravin	Pozorované		Očekávané		Dosažená hladina významnosti
	četnosti	procenta	četnosti	procenta	
ano	132	72 %	109,8	60 %	0,000808633
ne	51	28 %	73,2	40 %	
celkem	183	100 %	183	100 %	

Zdroj: Vlastní výzkum

Prostřednictvím funkce chí-test jsme porovnali pozorované a očekávané četnosti odpovědí na otázku č. 18 při určení hladiny statistické významnosti $\alpha = 0,05$. Dosažená hladina významnosti stanovená pomocí chí-testu je vyjádřena číslem $p = 0,000808633$. Jelikož je hodnota $p < 0,05$, znamená to, že zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, jež má následující znění: Poměr respondentů, kteří jsou : nejsou přesvědčeni o bezpečnosti českých potravin není 60 : 40.

Poměr respondentů, kteří jsou přesvědčeni o bezpečnosti českých potravin, tvoří více než 60 % (konkrétně se jedná o 72 %), tudíž **H2 platí**.

H4: Respondenti se domnívají, že dovážené potraviny mohou ohrozit jejich zdraví.

H₀ (nulová hypotéza): 60 % respondentů se domnívá, že dovážené potraviny mohou ohrozit jejich zdraví.

H_A (alternativní hypotéza): Poměr respondentů, kteří se domnívají : nedomnívají, že dovážené potraviny mohou ohrozit jejich zdraví není 60 : 40.

Tabulka chí-testu č. 4 - Domníváte se, že některé importované potraviny mají potenciál ohrozit zdraví českých spotřebitelů?

Ohrožení zdraví	Pozorované		Očekávané		Dosažená hladina významnosti
	četnosti	procenta	četnosti	procenta	
ano	63	34 %	109,8	60 %	0,00000000001644
ne	120	66 %	73,2	40 %	
celkem	183	100 %	183	100 %	

Zdroj: Vlastní výzkum

Prostřednictvím funkce chí-test jsme porovnali pozorované a očekávané četnosti odpovědí na otázku č. 20 při určení hladiny statistické významnosti $\alpha = 0,05$. Dosažená hladina významnosti stanovená pomocí chí-testu je vyjádřena číslem $p = 1,64373411433854^{-12}$. Jelikož je hodnota $p < 0,05$, znamená to, že zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní, jež má následující znění: Poměr respondentů, kteří se domnívají : nedomnívají, že dovážené potraviny mohou ohrozit jejich zdraví není 60 : 40.

Poměr respondentů, kteří se domnívají, že dovážené potraviny mohou ohrozit jejich zdraví, tvoří méně než 60 % (konkrétně se jedná o 34 %), **tudíž H4 neplatí.**

V. Diskuze

Hlavním cílem mé diplomové práce bylo zjistit míru informovanosti jihočeských spotřebitelů o bezpečnosti potravin. Za tímto účelem byly stanoveny čtyři základní hypotézy, jejichž pravdivost byla následně ověřována. Jednalo se o následující: hypotéza č. 1: Respondenti nejsou spokojeni se stávající situací v rámci ochrany spotřebitele. Hypotéza č. 2: Respondenti jsou přesvědčeni o bezpečnosti českých potravin. Hypotéza č. 3: Respondenti si myslí, že po vstupu ČR do EU došlo ke zhoršení potravinové bezpečnosti. Hypotéza č. 4: Respondenti se domnívají, že dovážené potraviny mohou ohrozit jejich zdraví. K naplnění cíle této práce jsem si zvolila metodu sběru anonymních dotazníků, které byly distribuovány na exponovaných místech v okresních městech a v jednom městě krajském v rámci Jihočeského kraje. Celkově jsem měla připraveno na 200 kusů dotazníků, každý o 20 otázkách. Vzhledem k tomu, že respondenti měli možnost vyplnit dotazník „na počkání“, činila jejich návratnost poměrně vysoké číslo – 91,5 %, tedy 183 dotazovaných. Zbylí lidé si ode mne sice dotazník sice vzali s tím, že jej hned vyplní, nicméně jeho navrácení jsem se již nedočkala. Ačkoli jsem se snažila o maximální vyrovnanost vzorku, někteří původně oslovení dotazník zcela odmítli, aniž by si otázky alespoň přečetli. Celkově lze říci, že větší ochotu zúčastnit se výzkumu vykazovaly ženy, což je patrné i z výše uvedených grafů. Při realizaci výzkumu mne překvapil hlavně velký zájem oslovených lidí o tuto problematiku. Někteří se dokonce dotazovali na možnost zaslání výsledků. Naplnilo se tak tvrzení uvedené na začátku, že zvolené téma je velice aktuální a velmi silně rezonuje celou společností. Data získaná z dotazníkového šetření byla následně podrobena analýze v programu Microsoft Excel, hypotézy byly posléze vyhodnocovány pomocí funkce chí-test v tomtéž programu.

Pokud bychom se chtěli zabírat konkrétními čísly, je důležité zmínit, že v rámci výzkumu mírně převažovaly ženy, které byly zastoupeny 60 %, ochotu silnějšího pohlaví vyplnit dotazník reprezentovala cifra 40 %. Nejaktivnější věkovou skupinou se stali lidé ve věku 40-49 let, kteří se na celkovém výsledku podíleli 29 %, na chvostu se naopak umístili padesátníci (tj. věková kategorie 50-59 let) s „pouhými“ 14 %. Co se

týče vzdělání, celkově převažovali respondenti se středním vzděláním zakončeným maturitou, jež tvořili 45 %, nejméně pak byli zastoupeni lidé se základním vzděláním (2%). Poměrně vyrovnaná byla i kategorie dotazující se na bydliště oslovených – nejvíce zástupců ovšem získaly obce nad 20.000 obyvatel, k nimž se přihlásilo celých 45 % dotázaných. Za velmi pozitivní lze označit zjištění, že v rámci mého výzkumu 78% respondentů deklarovalo, že sledují kvalitu potravin. Touto kategorií se naopak nezabývá jen 22 % dotázaných Jihočechů. Navíc 46 % dotázaných uvedlo, že čtou informace na obalech potravin pravidelně, občas tak činí 42 %. Těch, kdo tyto informace vůbec nečtou, je jasná menšina – pouhých 12 %. Nadpoloviční většina respondentů se dále při nákupu potravin řídí poměrem ceny kvality, samotná cena hraje hlavní roli jen pro 22 % lidí. Výsledky otázky č. 15 pak jasně ukazují, že jihočeští spotřebitelé obezřetně sledují potravinové skandály. Celých 82 % se přiznalo, že je tyto kauzy ovlivňují, o opaku je pak přesvědčeno jen 18 % z nich. Do určité míry pro mě bylo překvapivé i vyhodnocení otázky č. 17 – nadpoloviční většina (60 %) dotázaných totiž uvedla, že při svých nákupech jednoznačně upřednostňuje české výrobky. Z uvedeného tedy vyplývá, že jihočeští spotřebitelé si čím dál více uvědomují, že mají zodpovědnost za své zdraví ve svých rukou, a proto i potraviny vybírají mnohem pečlivěji, než bylo ještě před několika málo lety obvyklé.

První hypotéza, která předpokládala nespokojenost respondentů se stávající situací v oblasti ochrany spotřebitele, byla prověřena prostřednictvím otázky č. 6 v následujícím znění: „*Jak jste spokojeni se současnou úrovní ochrany spotřebitele v ČR?*“. Respondenti měli na výběr ze 4 možností, a to podle míry (ne)souhlasu. Celkově bylo pozorované zastoupení spokojených respondentů reprezentováno cifrou 27 %, přičemž nespokojenost v dotazníku demonstrovalo na 73 % lidí. Tyto výsledky byly následně porovnány s očekávanými četnostmi o předpokládaných hodnotách 60 % nespokojených : 40 % spokojených a pomocí funkce chí-test byla stanovena dosažená hladina významnosti. Jelikož tato hodnota p byla reprezentována číslem menším, než představovala předpokládaná hladina významnosti (0,05), došlo k zamítnutí nulové hypotézy a přijetí hypotézy alternativní. Ve finále byla H_1 přijata, jelikož většina respondentů (73 %) skutečně deklarovala svoji nespokojenost se stávající situací.

V rámci druhé hypotézy byla ověřována pravdivost tvrzení, že jihočeští obyvatelé považují české potraviny za bezpečné. Za tímto účelem byla důkladné analýze podrobena otázka č. 18: „*Myslíte si, že potraviny vyrobené v ČR jsou bezpečnější než jejich zahraniční konkurence?*“. Dotazovaní měli opět na výběr ze 4 odpovědí reprezentujících sílu jejich (ne)souhlasu s položenou otázkou. Z výsledků dotazníkového šetření vyplynulo, že 72 % respondentů odpovědělo kladně a zbylých 28% se vyjádřilo záporně. Očekávané výsledky přitom tvořily poměr 60 % souhlasných reakcí : 40 % nesouhlasu. Předpokládaná hladina významnosti byla i v tomto případě větší než dosažená hodnota p, proto opět došlo k přijetí alternativní hypotézy. Celkově pak byla H2 vyhodnocena jako pravdivá, protože 72 % respondentů v dotazníku jasně deklarovalo názor, že české potraviny představují v porovnání s jejich zahraniční konkurencí větší bezpečnost.

Třetí hypotéza pracovala s tezí o neoblíbenosti EU z důvodu zhoršení kvality potravin, které nastalo po českém vstupu do této evropské organizace. K tomu bylo využito otázky č. 19, která byla v dotazníku uvedena v následujícím znění: „*Myslíte si, že vstup ČR do EU ovlivnil kvalitu zde prodávaných potravin?*“. Nejvíce dotázaných (49%) se ztotožnilo s názorem, že integrace ČR do EU kvalitu potravin nijak neovlivnila. Dalších 28 % se dokonce domnívá, že začlenění do evropského integračního projektu potravinovému trhu prospělo, o opaku je naproti tomu přesvědčeno jen 23 % respondentů. Pro účely mého výzkumu jsem si odpovědi rozdělila do 2 kategorií – respondenty, kteří označili odpověď, že po vstupu do EU se zde prodávají kvalitnější potraviny či že situace nedoznala změny, jsem zařadila do kategorie „nezhoršení“ – celkem se tedy jednalo o 77 %. Naopak do kategorie „zhoršení“ byli započítáni jen ti respondenti, kteří deklarovali negativní konotace v souvislosti s EU – těch bylo 23 %. Očekávaný poměr byl přitom 60 % pro zhoršení : 40 % pro nezhoršení. Hodnotu p tedy i v tomto případě reprezentovalo menší číslo než 0,05, tudíž jsme opět přijali alternativní hypotézu. Naopak H3 byla zamítnuta, jelikož 77 % respondentů vyjádřilo názor, že po vstupu ČR do EU nedošlo k negativnímu ovlivnění trhu s potravinami.

Konečně čtvrtá hypotéza předpokládala, že jihočeští spotřebitelé vidí v dovážených potravinách možnou hrozbu pro své zdraví. Po vyhodnocení otázky č. 20, jež zněla „*Domníváte se, že některé importované potraviny mají potenciál ohrozit zdraví českých spotřebitelů?*“, vylýnulo, že s tímto výrokem souhlasí na 34 % dotázaných a o opaku je přesvědčeno celkem 66 %. Očekávaný poměr, jež jsem si stanovila, byl reprezentován 60 % pro ohrožení : 40 % pro neohrožení. Dosažená hodnota p stanovená pomocí funkce chí-test nepřevýšila stanovenou hladinu významnosti 0,05, tudíž došlo k zamítnutí nulové hypotézy a přijetí hypotézy alternativní. Celkově byla H4 zamítnuta, protože s tvrzením, že dovážené potraviny mají potenciál ohrozit zdraví českých spotřebitelů, se identifikovalo jen 34 % dotázaných. Na tomto místě bych ještě připomněla skutečnost, že výzkum byl realizován v průběhu měsíce května. V té době sice již média informovala o některých dílčích skandálech s nekvalitními potravinami, nicméně o vypuknutí obří kauzy s „antibiotickým“ drůbežím masem neměl v té době nikdo ještě ani tušení. I díky tomu proto Jihočeši nepovažovali importované potraviny za zdraví škodlivé.

VI. Závěr

Předkládaná práce si jako hlavní cíl vytyčila zjistit míru informovanosti obyvatel Jihočeského kraje ve vztahu k problematice ochrany spotřebitele, přičemž zvláštní důraz byl kladen na potravinovou bezpečnost. Jak ukázaly výsledky výzkumu, tato problematika je vysoce aktuální a lze říci, že jihočeští spotřebitelé projeví eminentní zájem angažovat se v této záležitosti. Snažila jsem se tedy zjistit, jakou pozornost Jihočeši věnují tomuto tématu a jak vnímají současnou situaci na domácím a potažmo i evropském trhu. Lze říci, že obyvatelé jižních Čech disponují solidními znalostmi o potravinové bezpečnosti a rovněž pozorně sledují kvalitu prodáváného jídla. K této situaci bezpochyby přispěla média, jež nás v současné době hojně zásobují zprávami a nekvalitních či dokonce zdraví škodlivých potravinách.

V rámci této diplomové práce jsem si stanovila 4 základní hypotézy, jejichž pravdivost jsem následně ověřovala. První hypotéza předpokládala, že respondenti nejsou spokojeni se stávající situací, která panuje v oblasti ochrany spotřebitelů. Po vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření se tato teze potvrdila. Druhá hypotéza pracovala s tvrzením, že jihočeští obyvatelé jsou přesvědčeni o bezpečnosti českých potravin. Výzkum nakonec ukázal, že tomu tak skutečně je, a proto i tato hypotéza byla přijata. Zde bych ještě dodala, že na pozitivním výsledku se jistě podepsaly i kampaně Ministerstva zemědělství informující o kvalitních regionálních produktech. Třetí hypotéza pracovala s tvrzením, že spotřebitelé z jižních Čech jsou přesvědčeni, že vstup ČR do EU negativním způsobem ovlivnil bezpečnost zde prodáváných potravin. Skutečnost byla oproti předpokladu odlišná, a proto byla třetí hypotéza zamítnuta. Provedený výzkum totiž prokázal, že obyvatelé jižních Čech vnímají vstup do EU jako krok, který neměl potenciál nějakým způsobem negativně zasáhnout potravinovou oblast. Co se týče poslední stanovené hypotézy, došlo i v tomto případě k jejímu zamítnutí, jelikož jihočeští spotřebitelé se nedomnívají, že potraviny importované do ČR mohou ohrozit jejich zdraví.

Tato diplomová práce může být dále využita jako podklad pro zahájení širší celospolečenské diskuze o problematice bezpečnosti potravin v ČR, potažmo i v rámci jednotného evropského trhu.

VII. Použité zdroje

- 1) *Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských společenství a související akty*, [on-line]. 1996 [cit. 2013-3-27]. Dostupné z <<http://www.euroskop.cz/gallery/2/764-amsterdam.pdf>>.
- 2) Commission of the European Communities. *The General Principles of Food Law in the European Union – Commission Green Paper* [on-line]. 1997 [cit. 2013-4-8]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1997:0176:FIN:EN:PDF>>.
- 3) Commission of the European Communities. *White Paper on Food Safety*, [on-line]. 2000 [cit. 2013-4-8]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/dgs/health_consumer/library/pub/pub06_en.pdf>.
- 4) Dudová, Jana. *Některé právní aspekty ochrany zdraví spotřebitele*. Brno: Masarykova Univerzita, 1998.
- 5) *EFSA* [on-line]. 2013 [cit. 2013-3-13]. Dostupné z <<http://efsa.europa.eu>>.
- 6) *EU odmítla možnost dovážet chlorované drůbeží maso* [on-line]. 2013 [cit. 2013-6-20]. Dostupné z <<https://www.euroskop.cz/8956/9940/clanek/eu-odmitla-moznost-dovazet-chlorovane-drubezi-maso/>>.
- 7) European Commission. *Commission Decision of 29 April 2004 concerning the Adoption of a General Plan for Food/Feed Crisis Management* [on-line]. 2003 [cit. 2013-4-9]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:160:0098:0110:EN:PDF>>.
- 8) European Commission. *Horsemeat: EU Action Plan to tackle fraudulent food practises* [on-line]. 2013 [cit. 2013-6-17]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/dgs/health_consumer/dyna/consumervoice/create_cv.cfm?cv_id=891>.
- 9) European Commission. *The Rapid Alert system for Food and Feed – 2011 Annual Report* [on-line]. 2012 [cit. 2013-4-10]. Dostupné z

- <http://ec.europa.eu/food/food/rapidalert/docs/rasff_annual_report_2011_en.pdf>.
- 10) European Commission. *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)* [on-line]. 2013 [cit. 2013-6-23]. Dostupné z <<http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/>>.
 - 11) European Commission. *Transatlantic Trade and Investment Partnership – Questions and Answers* [on-line]. 2013 [cit. 2013-6-23]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/questions-and-answers/index_en.htm/>.
 - 12) Evropská komise. *Ochrana spotřebitele v Evropské unii: Deset hlavních zásad* [on-line]. 2005 [cit. 2013-6-15]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/consumers/cons_info/10principles/cz.pdf>.
 - 13) Evropská komise. *Strategie spotřebitelské politiky EU 2007-2013 – Posílit postavení spotřebitelů, zvýšit jejich blahobyť a účinně je chránit* [on-line]. 2007 [cit. 2013-6-15]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/consumers/overview/cons_policy/doc/cps_0713_cs.pdf>.
 - 14) Evropská komise. *Zemědělství a rozvoj venkova – systém DOOR* [on-line]. 2013 [cit. 2013-4-10]. Dostupné z <<http://ec.europa.eu/agriculture/quality/door/list.html>>.
 - 15) Evropský parlament. *Bezpečnost potravin*. [on-line]. 2013 [cit. 2013-4-11]. Dostupné z <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/cs/FTU_4.11.5.pdf>.
 - 16) FDA – U.S. Food and Drug Administration [on-line]. 2013 [cit. 2013-6-25]. Dostupné z <<http://www.fda.gov/default.htm>>.
 - 17) FDA. *FDA Issues Documents on the Safety of Food from Animal Clones* [on-line]. 2008 [cit. 2013-6-20]. Dostupné z <<http://www.fda.gov/NewsEvents/Newsroom/PressAnnouncements/2008/ucm116836.htm>>.
 - 18) *Food Safety – Your Gateway to Federal Food Safety Information* [on-line]. 2013 [cit. 2013-6-25]. Dostupné z <<http://www.foodsafety.gov/>>.

- 19) FOREJTOVÁ, Monika, TRONEČKOVÁ, Michaela. *Evropské právo v praxi*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2003.
- 20) *Koncepce potravinářství ČR pro období po vstupu do EU (2004-2013)* [on-line]. 2003 [cit. 2013-4-15]. Dostupné z <http://eagri.cz/public/web/file/3045/_16452_32655_Koncepce_potravinarstvi__2004_2014__1_.pdf>.
- 21) *Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie* [on-line]. 2010 [cit. 2013-4-11]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ%3AC%3A2010%3A083%3ASOM%3ACS%3AHTML>>.
- 22) Meulen, Bernd, Velde, Menno. *Food Safety Law in the European Union: An Introduction*. Wageningen: Wageningen Academic Publisher, 2004.
- 23) Ministerstvo zemědělství. *Strategie bezpečnosti potravin a výživy na období let 2010-2013* [on-line]. 2010 [cit. 2013-4-12]. Dostupné z <http://eagri.cz/public/web/file/167731/Strategie_BP_2010.pdf>.
- 24) Ministerstvo zemědělství. *Všeobecné požadavky na systém analýzy nebezpečí a stanovení kritických kontrolních bodů (HACCP) a podmínky pro jeho certifikaci*. Věstník Ministerstva zemědělství ČR 2/2010, 2010.
- 25) *Nářízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002 ze dne 28. ledna 2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin* [on-line]. 2002 [cit. 2013-4-10]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2002R0178:20090807:CS:PDF>>.
- 26) *Nářízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1829/2003 ze dne 22. září 2003 o geneticky modifikovaných potravinách a krmivech* [on-line]. 2003 [cit. 2013-4-9]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:32:32003R1829:CS:PDF>>

- 27) *Nariadení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 852/2004 ze dne 29. dubna 2004 o hygieně potravin* [on-line]. 2000 [cit. 2013-4-15]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:34:32004R0852:CS:PDF>>
- 28) *Nariadení Rady (ES) č. 509/2006 ze dne 20. března 2006 o zemědělských produktech a potravinách, jež představují zaručené tradiční speciality* [on-line]. 2006 [cit. 2013-4-10]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:093:0001:0011:CS:PDF>>.
- 29) *Nariadení Rady (ES) č. 510/2006 ze dne 20. března 2006 o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských produktů a potravin* [on-line]. 2006 [cit. 2013-4-10]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:093:0012:0025:CS:PDF>>.
- 30) *Oborová příručka - Živnost: Výroba potravinářských výrobků*. Hospodářská komora České republiky. 2009.
- 31) *Preliminary Programme of the European Economic Community for a Consumer Protection and Information Policy*, [on-line]. 1975 [cit. 2013-3-27]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1975:092:0002:0016:EN:PDF>>.
- 32) *Rapid Alert System for Food and Feed* [on-line]. 2013 [cit. 2013-3-31]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/food/food/rapidalert/index_en.htm>.
- 33) O'Rourke, Raymond. *European Food Law*. London: Sweet & Maxwell, 2005.
- 34) *Rozhodnutí Rady ze dne 17. listopadu 2003 o přistoupení Evropského společenství ke Komisi pro Codex Alimentarius* [on-line]. 2003 [cit. 2013-4-9]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:07:32003D0822:CS:PDF>>.

- 35) *Single European Act*, [on-line]. 1986 [cit. 2013-3-27]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1987:169:0001:0019:EN:PDF>>.
- 36) *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/13/ES ze dne 20. března 2000 o sblížení právních předpisů členských států týkající se označování potravin, jejich obchodní úpravy a související reklamy* [on-line]. 2000 [cit. 2013-4-15]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0013:CS:HTML>>.
- 37) *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004* [on-line]. 2005 [cit. 2013-4-11]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:149:0022:0039:CS:PDF>>.
- 38) *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/114/ES ze dne 12. prosince 2006 o klamavé a srovnávací reklamě* [on-line]. 2006 [cit. 2013-4-11]. Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:376:0021:0027:CS:PDF>>.
- 39) *Smlouva o Evropské unii*, [on-line]. 1992 [cit. 2013-3-27]. Dostupné z <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Maastrichtska_smlouva_1992.pdf>.
- 40) ŠÍŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK, Václav. *Evropské právo 1.: Ústavní základy Evropské unie*. Praha: Linde, 2007.
- 41) ŠKOPEK, Bedřich. *Průvodce legislativou potravin – 1. díl*. Praha: UZPI, 2005.
- 42) ŠKOPEK, Bedřich. Zákon o potravinách má svoji historii vzniku a vývoje. *Potravinářská revue*. 2009. Roč. 6, č. 6, str. 17-20.
- 43) U.S. Senate. *Legislation - Roll Call Votes 113th Congress – 1st Session* [on-line]. 2013 [cit. 2013-6-20]. Dostupné z

<http://www.senate.gov/legislative/LIS/roll_call_lists/roll_call_vote_cfm?congress=113&session=1&vote=00135>.

- 44) *Vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 45/1966, o vytváření a ochraně zdravých životních podmínek.*
- 45) *Vyhláška federálního ministerstva zemědělství a výživy č. 121/1987, o zabezpečování zdravotní nezávadnosti živočišných produktů.*
- 46) *WHO Global Strategy for Food Safety – Safer Food for better Health* [on-line] 2002 [cit. 2013-1-11]. Dostupné z <http://www.who.int/foodsafety/publications/general/en/strategy_en.pdf>.
- 47) *WikiLeaks: Za averzi k GMO měla být EU potrestána* [on-line]. 2011 [cit. 2013-6-17]. Dostupné z <<http://www.euractiv.cz/zemedelstvi0/clanek/wikileaks-eu-mela-byt-potrestana-za-odmitani-gm-plodin-008300>>.
- 48) *Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.*
- 49) *Zákon č. 632/1992 Sb., kterým se mění zákon č. 142/1991 Sb., o československých technických normách.*
- 50) *Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.*
- 51) *Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, v platném znění.*

VIII. Klíčová slova

Ochrana spotřebitele

Bezpečnost potravin

Evropská unie

Potravinové kauzy

Požadavky kladené na potraviny

IX. Přílohy

Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Alena Vlášková a studuji 2. ročník navazujícího magisterského oboru Odborný pracovník v ochraně veřejného zdraví na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích. Touto cestou si Vás dovoluji požádat o vyplnění anonymního dotazníku k mojí závěrečné diplomové práci na téma Informovanost obyvatel Jihočeského kraje o ochraně spotřebitele s ohledem na potravinovou bezpečnost. Výsledky dotazníku budou uveřejněny pouze v rámci mého výzkumu k diplomové práci.

Předem děkuji za Váš čas, který jste strávili nad tímto dotazníkem.

1. Pohlaví:

- a) muž
- b) žena

2. Věk:

- a) 18-29 let
- b) 30-39 let
- c) 40-49 let
- d) 50-59 let
- e) 60 a více let

3. Vzdělání:

- a) základní
- b) vyučen(a)
- c) střední s maturitou
- d) vysokoškolské

4. Místem Vašeho bydliště je:

- a) obec do 1.000 obyvatel
- b) obec 1.000 – 20.000 obyvatel
- c) obec nad 20.000 obyvatel

5. Jsou podle Vašeho názoru dnešní spotřebitelé v ČR dostatečně chráněni?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

6. Jak jste spokojeni se současnou situací v rámci ochrany spotřebitele v ČR?

- a) zcela spokojen(a)
- b) spíše spokojen(a)
- c) spíše nespokojen(a)
- d) zcela nespokojen(a)

7. Myslíte si, že máte dostatek informací týkajících se bezpečnosti potravin?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

8. Sledujete kvalitu potravin?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

9. Podle čeho Vy osobně nejvíce poznáte kvalitu dané potraviny?

- a) podle vzhledu
- b) podle složení
- c) podle země původu
- d) podle výrobce
- e) podle ceny
- f) jiné – doplňte

10. Kolik času v průměru strávíte vybíráním dané potraviny?

- a) jen pár vteřin
- b) do 10 vteřin
- c) do 30 vteřin
- d) do 60 vteřin
- e) více než 60 vteřin

11. Jsou kvalitní potraviny prodávané v ČR nutně dražší?

- a) ano
- b) většinou ano
- c) většinou ne
- d) ne

12. Čtete informace uvedené na obalech potravin?

- a) ano, vždy
- b) ne, nikdy
- c) občas

Odpovídají jen ti, co čtou informace na obalech vždy nebo občas:

13. Která informace uvedená na obalu je pro Vás nejdůležitější?

- a) složení
- b) datum trvanlivosti
- c) země původu
- d) výrobce
- e) velikost balení

Odpovídají všichni:

14. Při nákupu potravin se prioritně řídíte:

- a) cenou výrobku
- b) kvalitou výrobku
- c) poměrem ceny a kvality
- d) jiné – doplňte

15. Ovlivňují Vás četné mediální kauzy týkající se nekvalitních a závadných potravin?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano

- c) spíše ne
- d) vůbec ne

16. Domníváte se, že **veškeré** potraviny prodávané na území ČR jsou bezpečné a nezávadné?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

17. Preferujete při nákupu potraviny vyrobené v ČR?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

18. Myslíte si, že potraviny vyrobené v ČR jsou bezpečnější než jejich zahraniční konkurence?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

19. Myslíte si, že vstup ČR do EU ovlivnil kvalitu zde prodávaných potravin?

- a) ano, po vstupu do EU se zde prodávají kvalitnější potraviny
- b) ano, po vstupu do EU se zde prodává více nekvalitních potravin
- c) vstup do EU kvalitu výrobků neovlivnil

20. Domníváte se, že některé importované potraviny mají potenciál ohrozit zdraví českých spotřebitelů?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne